

HELYI TANTERVE

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANÁRGYBÓL

ÉVFOLYAM	A TANTÁRGY NEVE	ÉRTÉKELÉSE	ÉVES ÓRASZÁMA	HETI ÓRASZÁMA
9.	MAGYAR IRODALOM	OSZTÁLYZATTAL	111	3
9.	MAGYAR NYELV	OSZTÁLYZATTAL	37	1
10.	MAGYAR IRODALOM	OSZTÁLYZATTAL	111	3
10.	MAGYAR NYELV	OSZTÁLYZATTAL	74	2
11.	MAGYAR IRODALOM	OSZTÁLYZATTAL	111	3
11.	MAGYAR NYELV	OSZTÁLYZATTAL	37	1
12.	MAGYAR IRODALOM	OSZTÁLYZATTAL	111	3
12.	MAGYAR NYELV	OSZTÁLYZATTAL	37	1

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

9–12. évfolyam

Célok és feladatok

A magyar nyelv és irodalom tantárgy biztos és állandó értékeket és a jelenben alakuló, változó kultúrát közvetít. Tartalommal tölti meg és erősíti a nemzeti nyelvi és kulturális identitást, felkelti a minőségi megnyilatkozás iránti igényt, erősíti az etikai, erkölcsi ítélőképességet és elősegíti a jelen és a jövő egységesülő világában más kultúrák megismerését. A tanításnak *hiteles kérdések és válaszok* megfogalmazásával kell reagálnia a diákok mindennapi életvilágára. Így például azzal is számolnia kell, hogy az elektronikus információhordozók, a műholdas televíziózás, a videokultúra térhódításának közegében működik. E kihívás még előre nem látható erővel hat a könyv kulturális, információhordozó és szellemi jelentőségére. Tudnia kell azt is, hogy az ifjúsági szubkultúrán belül a zenének és a mozgóképi művészeteknek nagy szerepük van; de azt is figyelembe kell vennie, hogy a kulturális hátrány, a szegénység és az élményhiány mint nyelvi deficit jelentkezik az iskolában, valamint hogy a nyelvi manipulációt és az információ szabadságát egyaránt megtapasztalja az érintett korosztály.

Tantárgyunk feladata, hogy az iskola mindennapjaiban hatékony és meggyőző legyen egyrészt mint a tanuláshoz elengedhetetlenül szükséges önkifejezési, szövegértési, gondolkodási képességeket fejlesztő tartalmak és tevékenységek rendszere, másrészt mint az érzelmi élet gazdagítása, a személyiségfejlesztés, az értékátadás meghatározó terepe.

A *magyar nyelv* tantárgy feladata, hogy fejlessze a nyelvi megértés és kifejezés képességét, tudatosítsa és megszerezze a korábban megszerzett tudást a nyelv társas, társadalmi szerepéről, a nyelv és gondolkodás viszonyáról, az anyanyelv jelenbeli és múltbeli változásairól. A középiskolát végzettektől elvárt nyelvi kultúra magában foglalja a beszédértés, a beszéd, a szövegértés és a szövegalkotás képességét és mindezek minőségi alkalmazását a szóbeli és írásbeli megnyilatkozások különféle élethelyzeteiben. (Ideértve a hangzó és írott szövegek mellett az audiovizuális közlés és az IST különféle jelenségeinek ismeretét, megértését, készségszintű gyakorlati alkalmazását.) Az igényes és a kellő mértékben tudatos anyanyelvhasználat előmozdítja más élő nyelvek tanulását.

Az irodalmi műveltség elsajátítása által a diákok mindenfajta szövegnek pontosabb értőivé válhatnak. Megismerhetnek olyan élethelyzeteket, döntési szituációkat, erkölcsi dilemmákat, megoldási mintákat, magatartásformákat, értékeket, eszméket és gondolatokat, amelyek a saját életükben is érvényesíthetők. Együttérzővé válhatnak más magatartások, életformák, szociális helyzetek, meggyőződések iránt. Megismerhetik a nyelv kifejező lehetőségeit, ezáltal az anyanyelv szépségének átélt élményével gazdagodhatnak. Megszerezhetik azt a műveltségi anyagot, amely a magyar és az európai kultúra hivatkozási alapja. Megismerhetnek más alternatívát a tömegkultúra mellett, modellt az igényes önművelésre. Igényesebbé válhatnak abban, hogyan tegyenek föl kérdéseket, mennyire mélyen és pontosan fogalmazzanak meg problémákat. Az irodalmi recepció tényezőinek tudatosítása, az irodalom megítélésében, befogadásában megjelenő többféle nézőpont megismerése révén az irodalmat, mint a mindennapokban, a különféle személyiségek látókörének, attitűdjének stb. megfelelően változó jelenséget érthetik és fogadhatják be. Képesé válhatnak ezáltal az önálló véleményformálásra, kánonok, értékek személyes megítélésére, a tudatos olvasmányválasztásra.

Tantárgyaink céljai és feladatai között – egy olyan világban, ahol a „szót értés” jelentősége ugrásszerűen megnőtt a személyes kapcsolatokban, a munkavállalásban, az érvényesülésben – kiemelten szerepel, hogy az iskola esélyt nyújtson a diákoknak arra, hogy sikeressé váljanak további tanulmányaikban és a munka világában. A demokráciában a politikai, közéleti, helyi önkormányzati és a civil szféra egyaránt felelős döntéseket hozó polgárokat kíván, akik artikulálni és érvényesíteni tudják érdekeiket és értékeiket, akik szellemileg-lelkileg felnőtt emberek. Tantárgyunk hatékonyan tud hozzájárulni ehhez. Célunk továbbá, hogy a diákok a 21. század információs társadalmában is megőrizzék az anyanyelv és a személyes érintkezés, a személyes gondolat semmivel sem pótolható értékét.

Megjegyzés:

A magyar nyelv és irodalom kerettanterve magyar nyelvből a 11–12. évfolyamra, irodalomból pedig a 9–12. évfolyamra kétféle tematikai-tartalmi felépítést közöl.

Fejlesztési követelmények

A beszédkészség fejlesztése, a szóbeli szövegek megértésére, értelmezésére és alkotására, a kulturált nyelvi magatartásra való fölkészítés középiskolai fokon is alapkövetelmény a magyar nyelvi és irodalmi nevelésben. Az életkornak megfelelően fejlett kommunikáció minden beszédhelyzetben a beszédpartnerekkel való együttműködés képességét jelenti, a másként vélekedők álláspontjának felfogását, tiszteletét, a saját vélemény megvédését, illetve korrigálását. Feltételezi a kommunikációs zavarok fölismerését és képességet feloldásukra, kritikus magatartást a téves ítéletek, a manipulációs szándékok fölismerésében. A hatásos kommunikáció megkívánja a verbális eszközök, a szöveg- és mondatfonetikai eszközök és a nem verbális kifejezés (testbeszéd) sikeres összehangolását, a megfelelő stílust és magatartást a magán- és a nyilvános kommunikáció ismeretlen helyzeteiben is. A kommunikációban való részvételhez a befogadó oldaláról elengedhetetlenül szükséges a kommunikáció pragmatikai szintű jelzéseinek megértése, értelmezése, illetve alkalmazása. A fejlesztés fontos területe a tömegkommunikációra és az audiovizuális, informatikai alapú (IST) közlésekre vonatkozó tudásanyag bővítése: az általános iskolában tanult műfajok körének kiterjesztése, az értő, kritikus befogadáson kívül önálló szövegalkotás néhány publicisztikai, audiovizuális és informatikai háttérű műfajban, a képi elemek, lehetőségek és a szöveg összekapcsolásában rejlő közlési lehetőségek kihasználásával.

A középiskola szintjének megfelelő szövegértés fejlesztésében követelmény az elemzési, szövegértelmezési jártasság színvonalának emelése a tanult leíró nyelvtani, szövegtani, jelentéstani, pragmatikai ismeretek alkalmazásával és az elemzés kiterjesztése a szépirodalmi szövegek mellett a szakmai-tudományos, publicisztikai, közéleti (audiovizuális, informatikai alapú) szövegek feldolgozására, értelmezésére is. Ez a tevékenység magában foglalja a szövegek nyelvi-stilisztikai, retorikai sajátosságainak értelmezését, jelentésszerkezetük, gondolatmenetük feltárását, a szöveg szó szerinti és mögöttes jelentésének értelmezését, a szöveg vizuális megjelenéséből, a szöveges és vizuális, audiovizuális elemek kapcsolatából adódó jelentésrétegeinek, többletjelentéseinek feltárását. A szövegértésnek ki kell terjednie a szövegek közti kapcsolatok vizsgálatára, az azonos problémák különböző megközelítéseinek, a különféle műértelmezéseknek az összehasonlítására és a velük kapcsolatos önálló állásfoglalásra.

A szövegalkotás folyamatos fejlesztése a szabatos fogalmazás követelményén kívül a személyiséget kifejező, egyéni stílus bátorítását is jelenti. A szövegértés és -alkotás képessége ezen a fokon kiterjed az egyén magánéletének és társas-társadalmi életének minden szóbeli és írásbeli megnyilatkozására valamennyi kommunikációs funkcióban (tájékoztató-ábrázoló, kifejező, meggyőző, felhívó, kapcsolatteremtő és -tartó). A korábban is gyakorolt közlésformák (elbeszélés, leírás, jellemzés) folyamatos fejlesztésén túl kiemelkedően fontos, hogy kellő gyakorlatot szerezzenek a diákok az érvelés technikájában szóban és írásban egyaránt. Továbbra is fontos sokféle lehetőség biztosítása a kreatív szövegalkotó tevékenységre, például személyes élmények, belső képek fölledésére, a szöveg játékos átalakításra, újságműfajok művelésére, valamint hosszabb fölkészülést igénylő (pl. digitális elemeket, multimédiás eszközöket is használó) tanulmány, pályázat alkotására. A változatos szövegelemző eljárások önálló használata biztosítja a művek gondolati, erkölcsi, esztétikai jellemzőinek egyre teljesebb megértését, a fejlett kifejezőképesség pedig a következtetések szabatos, az egyéni véleményt, élményt is kifejező bemutatását.

A tanulási képesség fejlesztésének fontos területe a kapcsolatteremtés és az együttműködés képességének alakítása a társakkal, a szöveggel; a nyelvhasználat, a gondolkodás, a viselkedés és érzelmkifejezés összefüggéseinek megértése. Feladata másrészt a kognitív képességek tevékenységekben való alakítása: a történeti gondolkodás, a problémamegoldó gondolkodás, a jelentésszintekre vonatkozó szövegelemzési eljárások, az indukció és dedukció, a következtetés, az analízis és szintézis logikai eljárásainak alkalmazása. Szorosan összefügg ezzel a rendszeres könyvtári munka, a különféle (pl. informatikai technológiákra épülő) információhordozók használata, annak a képességnek elsajátítása, hogy kellő problémaérzékenységgel, kreativitással és önállósággal igazodjanak el az információk világában; értelmesen és értékteremtően tudjanak élni az önképzés lehetőségeivel.

A magyar nyelv életének, rendszerének ismerete középiskolai fokon alapkövetelményként a grammatikai, szövegtani, jelentéstani, stilisztikai-retorikai, helyesírási jelenségek önálló fölismerését, a tanultak tudatos alkalmazását jelenti. Ezt kiegészíti a nyelv és társadalom viszonyáról, illetve a nyelvi állandóság és változás folyamatáról szerzett tudás. Ezek az ismeretek alapozzák meg a nyelvi normákhoz való tudatos alkalmazkodást,

a nyelvhelyességi kérdések felelős megítélését, az aktív nyelvművelésben való részvételt, a saját nyelvi teljesítmény tökéletesítését. Az anyanyelvi műveltség fontos összetevője a tájékozottság a magyar nyelv eredetéről, rokonságáról, történetének főbb korszakairól; a magyar nyelv és a magyar művelődés elválaszthatatlan kapcsolatának tudatosodása és élményi átélése. A tanulmányoknak ezen a fokon valódi lehetőség nyílik az anyanyelvi ismeretek tudatos fölhasználására az idegen nyelvek tanulásában.

Az irodalom és az olvasó kapcsolatában változatlan követelmény annak magasabb szinten való megértése, hogy milyen élményeket, érzelmeket, jelentéseket közvetít az irodalom az egyének és a közösség számára. Változatlanul igény az irodalomtanítás élményszerűsége, a kapcsolatteremtés a tananyag és a tanulók személyes életproblémái között, az irodalmi élményeknek nemcsak tárgyyszerű, hanem kreatív, játékos feldolgozása is. Középszintű fokozat elvárható a művek tágabb kontextusban látása, például egy-egy téma változatainak, más művészeti ágakban való adaptációinak összehasonlítása. Annak vizsgálata, milyen hatása és olvasatai voltak a művek a maga korában, mik az érintkezési pontjai a kortársak műveivel, milyen a megítélése az utókorban. Hozzá tartozik ehhez a teljesebb irodalomtudáshoz a magyar irodalom néhány jelentős témájának, kapcsolódási pontjának fölismerése eltérő világlátású, szemléletű művekben, például élet és halál, szűkebb és tágabb természeti és társadalmi környezet, barátság, szerelem, nemzeti hagyományok, érzelmi-szellemi kötődések, magyarság és európaiság témakörében.

Az irodalmi műveltség elsajátítása több összetevőből áll. Mindenekelőtt képesség a művek jelentésének, erkölcsi tartalmának, esztétikai elemeinek megértésére, megfogalmazására a tanult fogalmak használatával szóban és írásban. E tudás része az irodalom folytonosságának és változó jellegének fölismerése, tájékozottság a magyar irodalom történetében, a magyar és az európai irodalom néhány kapcsolódási pontjában. De idetartozik az alapvető korstílusok és műfajok ismerete, néhány klasszikus magyar író, költő pályaképének, életútja fontosabb állomásainak, illetve más alkotók írói portréjának önálló bemutatása. Az irodalmi tanulmányok fontos kiegészítője a folyamatos tájékozódás a nevezetes emlékhelyekről, különösen a régió, a lakóhely irodalmi vonatkozásairól.

Az ítéletképeség, az erkölcsi, esztétikai érzékenység a felnőttkor küszöbére ért ember meghatározó tulajdonsága. E téren a magyar nyelvi és irodalmi tanulmányokra jelentős szerep hárul a logikus gondolkodás képességének növelésében és az önismeret, az önkritikai érzék folyamatos fejlesztésében. Az irodalmi művek feldolgozásában a véleményeknek teret adó megbeszélés növeli a fogékonyságot az igazságra, a megértésre, az együttérzésre mint értékre, segítheti az erkölcsi és érzelmi konfliktusok felfogását, ráhangolhat a pozitív érzelmekre, a derűre, a szépségre.

9. évfolyam

Belépő tevékenységformák

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése; kulturált nyelvi magatartás

A kommunikáció tényezőiről és funkcióiról tanult ismeretek felhasználása a tömegkommunikációs műfajok értő és kritikus befogadásában.

Tapasztalatok szerzése a manipulatív szándék felismerésében; kritikus magatartás a téves ítéletekkel szemben.

Kreatív gyakorlatok tömegkommunikációs és audiovizuális műfajok alkotására szóban és írásban, a szöveg, a képanyag, a grafikai, tipográfiai eszközök megfelelő elrendezésével (diákújság vagy más szerkesztése).

Az irodalmi művekben, illetve az órai megbeszélésben észlelt kommunikációs zavaroknak, majd ezek okainak felismerése és törekvés a feloldásukra.

Az irodalmi művek szereplőinek magatartásában érzékelhető manipulációs szándékok felismerése.

A szereplők testbeszédének (nem nyelvi kifejezőeszközeinek) értelmezése a színpad és a film világában.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

A szöveg makro- és mikroszerkezetének, az egész és rész viszonyának vizsgálata szakmai-tudományos, publicisztikai és szépirodalmi művekben, az audiovizuális és informatikai alapú média különböző műfajaiban.

Az olvasott szépirodalmi szövegek szó szerinti és a kommunikációs helyzetből, illetve a szöveg sajátos szervezettségéből adódó többletjelentéseinek tudatos megkülönböztetése.

Legalább egy mű elemző bemutatása során különböző műértelmezések összevetése egymással és az értelmezett művel.

Gyakorlatok a köznyelvitől elütő (például régies, elliptikus, bonyolult mondatszerkezetű) szövegek megértésére.

3. Írás, szövegalkotás

Szövegátalakítás hangnem- és szempontváltással, tömörítés megadott terjedelemben, szövegfeldolgozás megadott kérdések, szempontok alapján.

A kommunikációs helyzetnek (ki, kinek, milyen céllal, milyen formában) megfelelő szabatos szövegalkotás a felépítés, tagoltság, kifejtettség, tartalmasság, koherencia, kifejezésmód és a műfaj figyelembevételével különféle témákban.

A címzettnek, a témának, a beszédhelyzetnek megfelelő szóbeli megnyilatkozás a személyes érintettség kifejezésével.

Különböző nézőpontú értékelések érveinek összevetése alapján önálló állásfoglalás különféle műfajokban, például glossza, recenzió, könyvajánlás, kiselőadás formájában.

Kreatív gyakorlatok az „alkotótárs” helyzetéből, művek szereplőinek jellemzése egy másik szereplő nézőpontjából, jelenetek előadása hangnemváltással, egy-egy versszak írása kötött formában, befejezésváltozatok alkotása, történetátírás új nézőpontból, hiányzó szövegrészek beírása, szakaszok, illetve sorok rendjének újraalkotása.

Szereplők – drámai szituációhoz kötődő – feltételezhető gondolatainak megfogalmazása.

Rendezői utasítás írása egy-egy jelenethez: színpadkép, színpadi mozgás, díszlet, jelmez.

Vizuális elemek (kiemelések, betűtípusok, színek, illusztrációk) tudatos alkalmazása az írott nyelvben (pl. beszámoló, portfólió, informatikai háttérű szövegek, különféle publicisztikai műfajok stb.).

4. A tanulási képesség fejlesztése

Gyakorlottság a jegyzet- és vázlatkészítésben írott szövegről, előadásról.

Irodalmi és köznapi témákban ismeretterjesztő, értekező szövegek feldolgozása, az adatok rendszerezése önállóan vagy csoportmunkával.

Az iskolában tanult anyag kibővítése önálló könyvtári kutatással, különböző típusú dokumentumok (könyv, folyóirat, video, multimédia, CD) kiválasztása, értékelése és felhasználása megadott vagy választott témában.

5. Ismeretek az anyanyelvről

A nyelvi szintek szabályairól és elemkészletéről eddig tanultak fogalmi szintű megnevezése, az ismeretek önálló felhasználása értelmezési és fogalmazási feladatokban. Szövegek mikro- és makroszerkezetének feltárása: bekezdések, utalások, kapcsolatok, egyeztetések szerepének vizsgálata, értékelése.

Különféle tartalmú publicisztikai, szakmai-tudományos, közéleti, gyakorlati (pl. digitális) szövegek önálló elemzése szerkezetük, témahálózatuk, jelentésrétegeik és szövegegységeik logikai kapcsolatainak, vizuális megjelenítésének bemutatásával.

A szórend, az aktuális tagolás és a jelentés összefüggésének figyelembevétele.

A magyar helyesírás alapelveinek ismeretében készség az önálló hibajavításra, önkontrollra.

A helyesírás értelemtükrözőtető lehetőségeinek ismerete és felhasználása.

A szövegfonetikai eszközök szerepének fölismerése és igényes alkalmazásuk különféle szövegek értelmezésében, felolvasásában, memoriterek előadásában.

6. Az irodalom és az olvasó kapcsolata; ismeretek az irodalomról

Az irodalom mint valóságmodell és teremtett világ.

Néhány példa ismerete a jelentés és a hatás történeti feltételezettségéről és változásairól, a befogadás és a jelentésadás történetiségéből.

Tapasztalatszerzés az európai és a magyar irodalom két nagy forrása, a görög-római antikvitás és a Biblia utóéletéről, hatásáról, a közös hagyományban utalási rendszerként való továbbéléséről.

Bizonyos toposzok, archetípusok, vándormotívumok fölismerése, a tanult művek elhelyezése motivikus kontextusban (például évszakok, sziget, hegy, kert, tűz, utazás).

Epikai művekben az idő- és eseményszerkezet fölismerése; a cselekményszálak szétválasztása több szálon futó cselekmény esetében; eseményszerkezet és szövegszerkezet (fabula és szüzsé) viszonyának vizsgálata.

A szerző, az elbeszélő és a szereplők megkülönböztetése, a nézőpontok érzékelése, az elbeszélő nézőpont,

a beszédhelyzet (látókör) azonosítása és funkciójának értelmezése az olvasott művekben.
 Az előretalások és késleltetések fölismerése, szerepük megfogalmazása.
 A leírások funkciójának értelmezése, a jellemzés eszközeinek azonosítása.
 Lírai művekben a költő életrajzi alakja és a versben megszólaló „én” megkülönböztetése.
 A vers beszédhelyzetének, a megszólító és megszólított viszonyának bemutatása.
 A lírai kompozíció néhány meghatározó elemének (például beszédhelyzet, időszerkezet, logikai szerkezet, refrén) azonosítása.
 A lírai költemény hangnemének, műfajának, verstípusának megnevezése.
 A versritmus és a rímelés jellegének és hangulati hatásának, valamint néhány alapvető versformának az ismerete; a tanult művekben a szöveghangzás szerepének fölismerése.
 A dráma műnemének, sajátosságainak meghatározása; a cselekmény elemeinek és szerkezetének bemutatása; szövegtípusok azonosítása a drámában.
 Idő-, tér- és cselekménykezelés fölismerése a tanult drámákban; párhuzamos jelenetek, az epikai és drámai cselekményszervezés és az időkezelés összevetése.
 A tragédia, a tragikus hős meghatározása, jellemzése.
 A drámai konfliktus, az akció és dikció, az írott mű és az előadás viszonyának bemutatása.
 A dráma és a színház kapcsolatának, kölcsönhatásának jellemzése az európai színház- és színháztörténet néhány nagy korszakában.
 Irodalmi és művelődéstörténeti ismeretek alapján tájékozódás az irodalom kronológiájában és földrajzában.
 Az olvasott művek elhelyezése a korban, néhány fontos részlet fölidézése az alkotók életrajzából.
 Korokhoz kötődő témák, problémák meglátása a tanult irodalmi művekben és értekező prózai alkotásokban.
 Egy-egy irodalmi mű fogadtatásának ismerete a saját korában, jelentősége az utókor szemében.
 Kapcsolatok fölismerése az európai irodalom kezdetei és későbbi magyar irodalmi alkotások között.
 Kortársi kapcsolatok, az irodalom és más művészeti ágak közti összefüggések fölfedezése a tárgyalt művekben.

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Az irodalom önmegértést, önértelmezést elősegítő funkciójáról való tapasztalat felhasználása.
 A művekben megjelenő emberi szerepek, csoportnormák és értékek fölismerése és azonosítása.
 Az eltérő és egymással szembeesülő igazságok, egyazon kérdésre adott különböző magatartásválaszok jellemzése.
 Állásfoglalás írása a mű egy szereplőjének vagy egészének értékrendjéről.
 Értelmezések tételmondatainak kiemelése, alátámasztása vagy cáfolata saját érvekkel.

MAGYAR NYELV

Témakörök	Tartalmak
A tömegkommunikáció	A kommunikációs folyamat tényezőinek és funkcióinak áttekintése. Az újságbeli, a rádiós és televíziós, digitális (IST alapú) információközvetítés meghatározó műfajai, ezek nyelvi kifejezési formáinak, hatáskeltő eszközeinek, képi eszközeinek azonos és különböző jellemvonásai.
A nyelvtani szintek grammatikája	Hangtani ismeretek: magyar hangállomány, hangtörvények; alaktan: szóelemek, szótő, képző, jel, rag – kapcsolódásuk és változataik; szófajtan: a szófaj fogalma és a szófaji rendszer; mondaton: a mondatok osztályozása, a szintagmák, egyszerű és összetett mondat; jelentéstan: hangalak és jelentés viszonya a nyelvi szinteken.
A szöveg szerkezete és szintaktikai szintje	A szöveg és a mondat. A szöveg felépítése, a szövegegységek. A szöveg szintaktikai szintje, a szövegösszefüggés grammatikai kapcsolóelemei. A logikai kapcsolat, a hiány összetartó szerepe. A mondat szórendjének összefüggése a szövegbe ágyazottsággal, aktuális tagolása.

Témakörök	Tartalmak
A szöveg jelentése	A szemantikai és a pragmatikai szint, a szöveg és a kommunikációs folyamat összefüggése. Szótári és lexikális jelentés. Témahálózat, tételmondat, kulcsszavak. A szövegfonetikai eszközök szerepe a szöveg jelentésében.
Helyesírás	A szöveg központozása. A magyar helyesírás alapelvei.
Könyv- és könyvtárhasználat	Témafeldolgozás különböző – verbális és audiovizuális elektronikus és digitális – információhordozók felhasználásával.

Fogalmak

A tömegkommunikáció tájékoztató, véleményformáló, ismeretterjesztő műfajai: cikk, glossza, recenzió, kritika, kommentár, interjú, riport.

Szöveg, szövegegységek: bekezdés, tömb, szakasz; szövegkohézió (lineáris, globális); szövegkapcsoló elemek: kötőszó, névmás, névelő, határozószó, előre- és visszautaló kapcsolatok, egyeztetés a szövegben; a hiány összetartó szerepe; jelentésrétegek, témahálózat, tételmondat, kulcsszó; kötött és kommunikatív (szabad) szórend, aktuális tagolás: ismert és újságoló rész (téma, réma); szövegfonetikai, vizuális eszközök.

Központozás: gondolatjel, zárójel, kettőspont, pontosvessző, idézőjel szerepe.

IRODALOM

Témakörök	Tartalmak
Szerző – mű – befogadó	Műelemzés és műértelmezés verses és prózai művek kreatív feldolgozásával.
Mítosz és irodalom	Mitológiai történetek. Jellemző részletek az Iliászból vagy az Odüsszeiából. Szemelvények a görög és a római lírából (legalább négy mű). A görög dráma: Szophoklész egy drámája. Antik témák, alakok továbbélése az irodalomban, filmen és a képzőművészetekben (archetípusok, archetipikus helyzetek, mitológiai és irodalmi adaptációk, átiratok, intertextualitás, reflexív megnyilatkozások ismerete, felfedezése).
Az antikvitás irodalma	Részletek az Ó- és Újszövetségből.
A Biblia és hatása az irodalomra	Bibliai témák és műfajok továbbélése az európai és a magyar irodalomban, képzőművészetekben, filmen (pl. bibliai archetípusok, a kétszintes világkép megjelenései, az apokalipszis motívuma, bibliai parafrázisok, adaptációk stb.).
A középkor irodalma	Legalább öt szemelvény tematikai és műfaji változatosságban az európai és a magyar középkor irodalmából (himnuszok, legendák).
Portrék, verses és prózai alkotások az európai és a magyar reneszánsz irodalomból	Balassi Bálint költői portréja. Néhány mű, részlet a magyarországi udvari reneszánsz és a reformáció irodalmából.
Portrék a magyar barokk irodalomból	Zrínyi Miklós és a barokk eposz látásmódja.
Az európai színház történetéből	Shakespeare drámái, legalább egy mű feldolgozásával. A francia klasszicista dráma jellemző vonásai (pl. Molière).

Fogalmak

Művelődéstörténeti korszak, korstílus, antikvitás, középkor, humanizmus, reneszánsz, reformáció, barokk; mítosz; testamentum, evangélium, prófécia, példázat, zsoltár, eposz, eposzi kellék, legenda, trubadúrköltészet, novella, históriás ének, széphistória, fikció, fiktív levél; ciklus; drámai műnem, késleltetés, katarzis, kardal, hármas egység; allegorikus ábrázolás, alakzat, gondolatrítmus, körmondat, ütemhangsúlyos verselés, Balassi-strófa, időmértékes verselés, jambus, trocheus, daktilus, anapestus, spondeus; értelmezés.

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (legalább három vers, egy 10-15 soros prózarészlet vagy egy drámarészlet); az idézet célnak és szöveggörnyezetnek megfelelő alkalmazása szóban és írásban.

Szerzők és művek

Néhány történet az antik mitológiából és a Bibliából; jellemző részletek az Iliászból vagy az Odüsszeiából; Janus Pannonius egy-két verse; Balassi Bálint: Egy katonaeének és még két vers; Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem – néhány részlet; Szophoklész, Shakespeare, Molière egy-egy drámája vagy drámarészlete.

A továbbhaladás feltételei

Kellő tempójú, olvasható írás, a szöveg megértését biztosító olvasás, felolvasás. A kommunikációs helyzetnek megfelelő nyelvhasználat. A címzettnek, a témának, a beszédhelyzetnek megfelelő fogalmazás. A tömegkommunikáció gyakori műfajairól, eszközeikről és hatásukról szerzett alapvető ismeretek birtokában véleményalkotás, kritikus magatartás befogadásukban. Az irodalom és az olvasó kapcsolatában a sajátos kommunikációs viszony fölismerése.

Jártasság szövegelemző eljárásokban: a tételmondat kiemelése, tömörítés megadott terjedelemben, szövegfeldolgozás megadott kérdések alapján. A szöveg szerkezetének, témahálózatának fölismerése. Az olvasott szépirodalmi szövegek szó szerinti és többletjelentésének megkülönböztetése. A szövegfonetikai eszközök és pragmatikai szintű jelzések szerepének fölismerése a szövegek értelmezésében. Szabatos, világos fogalmazás: a kommunikációs helyzetnek megfelelő szövegfelépítés. Vizuális kifejező elemek alkalmazása írott és digitális szövegekben. A művek szereplőinek jellemzése egy másik szereplő nézőpontjából.

A magyar helyesírás alapelveinek ismerete, alapvető helyesírási készség. Jegyzet és vázlat készítése írott szövegről, előadásról. Könyvtárhasználati tájékozottság.

Epikai, drámai, lírai formák és a tanult műfajok azonosítása. Az epikai művekben a szereplők és a köztük levő viszony jellemzése, a drámai művekben az idő-, tér- és cselekményszerkezet bemutatása. A szerző, az elbeszélő és a szereplők megkülönböztetése, az elbeszélői nézőpont, a beszédhelyzet értelmezése. A lírai kompozíció néhány meghatározó elemének (beszédhelyzet, verselés, ismétlődés) megnevezése. Az ütemhangsúlyos és az időmértékes verselés megkülönböztetése, néhány alapvető versforma ismerete. Az olvasott művek elhelyezése a korban, néhány fontos részlet fölidézése az alkotók életrajzából. Kapcsolatok fölidézése az európai irodalom kezdetei és a későbbi magyar irodalmi alkotások között.

10. évfolyam

Belépő tevékenységformák

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése; kulturált nyelvi magatartás

A kommunikációs helyzetnek megfelelő nyelvváltozatok szókinccsének, elem- és szabálykészletének tudatos használata.

A stílusváltás képességének bizonyítása változatos témájú és műfajú szóbeli megnyilatkozással különböző kommunikációs helyzetekben.

Saját szöveg előadása a tanult beszédtechnikai, kommunikációs és retorikai ismeretek fölhasználásával iskolai, órai kommunikációs helyzetekben.

Az órai eszmecserékben és az irodalmi művekben megjelenő álláspontok követése, a megértés visszaigazolása, a saját és az eltérő vélemény összevetése.

Közéleti írásbeli és szóbeli kommunikáció irodalmi értékű mintáinak tanulmányozása, értékelése.

2. Olvasás, írott szöveg megértés

A szövegelemzés módszereinek gazdagítása szövegtani, retorikai és irodalomtörténeti ismeretek bevonásával.

Szövegek műfaji, tematikus, motivikus stb. kapcsolatainak és különbségeinek fölismerése és értelmezése.

Különböző korstílusokat reprezentáló szövegek megértése, stílussajátságai fölismerése.

Irodalmi szövegek feltételezhető hajdani, illetve mai olvasójához szóló jelentésrétegeinek megkülönböztetése és e különbség megfogalmazása néhány könnyebben átlátható példában.

A kifejezőmódok, stílusesszók funkciójának megfigyelése, értelmezése: a különböző stílusrétegek és a közöttük lévő viszony (például kontraszt) bemutatása néhány tanult irodalmi mű szövegének részleteiben.

3. Írás, szövegalkotás

Az érvelés technikájának tudatos alkalmazása irodalmi beszámolókból, mindennapi kérdések megválaszolásában szóban és írásban.

Hivatalos írásművek (meghatalmazás, elismervény, jegyzőkönyv, szakmai önéletrajz) jellemzőinek ismerete és önálló szövegalkotás (kézi és digitális) e műfajokban.

Szónoklatnak, alkalmi beszédnek vagy ezek egyes részleteinek önálló kidolgozása: bevezetés (jóindulat megnyerése, témamegjelölés), elbeszélés, bizonyítás, cáfolás, befejezés (összefoglalás, kitekintés).

Egyszerűbb értekezés készítése valamilyen eszmetörténeti, stílustörténeti vagy egy-egy korszak művészeti-irodalmi életére vonatkozó kérdésről.

Önálló műelemzés készítése előre megadott szempont szerint.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Különböző tantárgyak feladatainak megoldása változatos közlésformákban és szövegfajtákkal: definíció, magyarázat, kifejtés, osztályozás, összefoglalás.

Az önálló adatgyűjtés módszereinek kiegészítése a könyvtári katalógusok, bibliográfiák használata mellett a számítógépes adatbázisokkal, az Internet (audiovizuális csatornák, IST) kínálta lehetőségekkel.

A megfelelő információk kiválasztása, rendszerezése, egyszerűbb bibliográfia, forrásjegyzék összeállítása.

Az információfeldolgozás, az idézés technikai szabályainak és etikai normáinak ismerete és alkalmazása.

5. Ismeretek az anyanyelvről

A nyelvi norma és a társadalmi igény összefüggéseinek vizsgálata, ennek megfelelően döntés nyelvhelyességi kérdésekben, a köznyelv, a tájnyelv, a szaknyelv, a szleng eszközkészletének használatában, a saját nyelvhasználat kontrollja.

Közéleti és hivatalos írásművek, néhány klasszikus és mai szónoki beszéd, értekezés műfaji jellemzőinek megfigyelése és értékelése (szerkesztésmód, nyelvi kifejezőmód, retorikai eszközök használata).

Az érvelés technikájának ismerete és alkalmazása: érvek, ellenérvek felsorakoztatása, deduktív vagy induktív érvelés, a cáfolat módszerei.

A retorikai hatásának értelmezése, értékelése szépirodalmi művekben, értekező prózában, publicisztikai írásokban, szóbeli megnyilatkozásokban. A szöveg vizuális összetevőinek értelmezése különféle digitális, informatikai alapú műfajokban. A helyesírás ismeretek kibővítése: a tanulmányokban előforduló nem latin betűs tulajdonnevek és a gyakran használt új keletű idegen szavak helyesírása.

6. Az irodalom és az olvasó kapcsolata; ismeretek az irodalomról

Ismeretek szerzése és megfogalmazása a magyar és a világirodalom kiemelkedő alkotóiról, a szerző, a mű, az olvasó történetileg változó kapcsolatáról, az irodalom és az olvasóközönség történeti alakulásáról. Néhány alapmű kortársi és utókori hatásának, olvasatainak önálló ismertetése.

A korabeli társművészetekkel való kapcsolatok, párhuzamok néhány alapvető példájának bemutatása.

Az újonnan szerzett műfaji ismeretek, fogalmak biztos alkalmazása a műértelmezésben.

A tanult irodalomtörténeti korszakok és stílusirányzatok szemléleti és stiláris sajátosságainak bemutatása az elsajátított fogalmak alkalmazásával.

Az olvasott művek elhelyezése különféle kontextusokban, például a magyar irodalom történetében, az alkotó életpályájában.

A tanult epikai, lírai és drámai művek jelentésének, erkölcsi tartalmának, esztétikai hatóelemeinek feltárása különböző szövegelemző eljárásokkal, műfajelméleti ismeretek alkalmazásával.

7. Az ítéloképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

A tanult epikus és drámai művekben a szereplők rendszerének, társadalmi és lélektani motivációjának bemutatása.

A művek szereplőit vezérlő értékek és viselkedési minták azonosítása.

Az értékrend és a beszédmód összefüggéseinek vizsgálata.

MAGYAR NYELV

Témakörök	Tartalmak
Nyelvváltozatok	Rétegzettség és norma a nyelvhasználatban. A nyelvváltozatok eltérő kifejezési formái, tartalmi és magatartásbeli követelményei. A stílusrétegek. A magán- és a nyilvános előszóbeli és írott kommunikáció, a dialogikus és a monologikus forma különbsége. A digitális, informatikai alapú szövegek stílusrétegei.
Alapvető retorikai ismeretek	Az érvelés technikája; érvek, ellenérvek felsorakoztatása, a cáfolat módszerei. A hatásos meggyőzés és véleménynyilvánítás nyelvi kifejezésbeli eszközei a különféle szövegműfajokban, az audiovizuális és multimédiás közlés különböző formáiban.
Szövegtípusok	Elbeszélés, leírás, levél műfaji jellemzőinek összefoglalása és rendszerezése. A hallgató igénye, a beszélő lehetőségei a különféle szövegfajtákban. Az értekezés, tanulmány, pályázat kidolgozásának állomásai, stiláris követelményei. Hivatalos írásművek: meghatalmazás, elismervény, jegyzőkönyv, szakmai önéletrajz.
Helyesírás	A nem latin betűs tulajdonnevek és a gyakran használt új keletű idegen szavak írásmódja.
Könyv- és könyvtárhasználat	A könyvtári katalógusok, számítógépes adatbázisok, az internet szerepe az információszerzésben, témák feldolgozásában. A forráshasználat etikai normái és formai kötöttségei.

Fogalmak

Nyelvi norma, nyelvváltozatok, a nyelv vízszintes és függőleges tagolódása: standard, köznyelv, nyelvjárás, regionális köznyelv.

Csoportnyelvek, hobbinyelvek.

Retorika: szónoklat, alkalmi beszéd, meggyőző szövegműfajok; érvelés: tétel (állítás), érv, ellenérv, cáfolat.

Szövegtípus, szövegfajta; definíció, magyarázat, kisértékezés, értekezés, tanulmány, pályázat, referátum, előadás; hivatalos levél, meghatalmazás, elismervény, jegyzőkönyv, szakmai önéletrajz.

IRODALOM

Témakörök	Tartalom
Írók, költők, irányzatok	Néhány szerző és irányzat az európai és a magyar felvilágosodás korából. Csokonai Vitéz Mihály és Berzsenyi Dániel alkotói portréja.
Katona József	Bánk bán – műelemzés és értelmezés. A mű utóélete.
Romantika a világ-irodalomban	Néhány epikai mű vagy műrészlet, két-három vers a 19. század világirodalmából.
A magyar romantika irodalma	Kölcsey Ferenc alkotói portréja, Hymnus és három verse, részletek értekező prózájából.
Három portré	Vörösmarty Mihály alkotói portréja: Csongor és Tünde, Szózat és négy vers. Jókai Mór egy regényének vagy három-négy novellájának részletes feldolgozása.
Petőfi Sándor	Jellemző műfajok, témák Petőfi életművében, teljes művek és részletek feldolgozásával, legalább tíz mű a korábban tanultakkal együtt.
Arany János	Jellemző műfajok, korszakok az életműben, legalább tíz műve a korábban tanultakkal együtt.

Fogalmak

Klasszicizmus, felvilágosodás, rokokó, szentimentalizmus, romantika; nyelvújítás; komikus eposz, rapszódia, románc, regénytípusok: kaland-, levél-, utazó-, tézis- és történelmi regény, verses regény; idő- és értékszembesítő verstípus; irónia, groteszk, pátosz, retorizáltság, műfajkeveredés; klasszikus strófaszerkezetek: aszklepiadeszi, alkaiozi, szapphói; szimultán verselés.

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (legalább három vers, egy 10–15 soros prózarészlet vagy egy drámarészlet); az idézet célnak és szöveggörnyezetnek megfelelő alkalmazása szóban és írásban.

Szerzők és művek

Berzsenyi Dániel: A közelítő tél és még két műve; Csokonai Vitéz Mihály legalább három műve; Katona József: Bánk bán; Kölcsey Ferenc: Hymnus és egy verse, részletek értekező prózájából; Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde, Szózat, A vén cigány és további két verse; Petőfi Sándor: Az apostol, A helység kalapácsa és öt lírai verse. Arany János: Toldi estéje és még hat verse, köztük legalább két ballada; Jókai Mór: Az arany ember vagy más regény, vagy három-négy novella; legalább két epikai mű vagy műrészlet a 19. század első felének világirodalmából, például Hugo, Balzac, Stendhal, Dickens, Hoffmann, Puskin műveiből.

A továbbhaladás feltételei

A szöveg megértését biztosító néma olvasás, szöveghű felolvasás, kellő tempójú, olvasható, rendezett írás. A kommunikációs helyzetnek megfelelő hangnem, nyelvváltozat, stílusréteg kiválasztása. A művelt köznyelv (regionális köznyelv), illetve a nyelvváltozatok nyelvhelyességi normáinak ismerete.

Az érvelés alkalmazása irodalmi beszámolóiban, mindennapi kérdések megválaszolásában és különféle tantárgyak feladatainak megoldásában. Definíció, magyarázat, egyszerűbb értekezés (kisértkezés) készítése a tanulmányi munkához kapcsolódóan. Hivatalos írásművek jellemzőinek ismerete és önálló szövegalkotás ezek gyakori műfajaiban. Az idézés szabályainak és etikai normáinak ismerete. Közéleti írásművek, néhány klasszikus és mai szónoki beszéd értelmezése. A helyesírási ismeretek kiegészítése a tanult idegen tulajdonnevek, a gyakori új idegen szavak írásmódjára vonatkozó szabályokkal.

Az órai eszmecsereiben és az irodalmi művekben megjelenő álláspontok követése, az eltérő vélemények megértése, újrafogalmazása. A kifejezésmódok, stílusesszók megfigyelése, értelmezése: a megbeszélte művek értelmezésének világos összefoglalása.

A tudásanyag megfogalmazása írásban a magyar és a világirodalom kiemelkedő alkotóiról. A tanult irodalomtörténeti korszakok és stílusirányzatok sajátosságainak bemutatása. A feldolgozott epikai, lírai és drámai művek jelentésének, erkölcsi tartalmának tárgyszerű ismertetése.

11. évfolyam

Belépő tevékenységformák

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése; kulturált nyelvi magatartás

Tájékozottság különféle beszédhelyzetek megítélésében; megfelelő stílus és magatartás megtalálása ismeretlen kommunikációs helyzetben is. Kommunikációs zavarok felfedezése, elhárítása.

A szabatos, világos és hatásos nyelvi kifejezésmód, a teljes értékű szóbeli és írásbeli kommunikáció érdekében megalapozott döntés nyelvhelyességi, stilisztikai, retorikai kérdésekben.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

Kritikai és kreatív olvasással szakmai-tudományos, publicisztikai – írott, audiovizuális, digitális környezetben megjelenő – szövegek, metaforikus, metonimikus jelentésének feltárása, értelmezése. Manipulációs szándékok, technikák felfedezése.

Szépirodalmi, szakmai, publicisztikai szóbeli és írásos szövegek értékelésében a szerkezeti és stílusi egység, a vizuális megformáltság, a kifejtettség és információs gazdagság fölismerése, értékelése.

20. századi művek olvasásában, megbeszélésében újfajta befogadói magatartás kialakítása, saját olvasatok indoklása.

Művek összehasonlítása adott tematikai, poétikai szempont követésével szóban és írásban.

Különbségtétel az allegorikus és szimbolikus ábrázolás között; az ilyen alkotások értelmezési szintjeinek kibontása.

3. Írás, szövegalkotás

Képesség a fogalomhasználat szempontjából is szabatos, igényes kifejezésmód és a szemléletes, egyéni stílus ötvözésére.

A mindennapi élet problémáiról, irodalmi, művészeti élményekről önálló vélemény kifejtése szóban és írásban különféle műfajokban: élménybeszámoló, ajánlás, glossza, riport, kísértkezés, audiovizuális, multimédiás műfajok.

Lényegre törő, világos fölépítésű, információban gazdag, kifejtett szöveg alkotása a tájékoztató, érvelő, meggyőző, vitázó közlésformák valamelyikében (pl. digitális formában, multimédiás kiegészítésekkel).

Kreatív gyakorlatok a mondat- és szövegszerkezet stílusi lehetőségeinek, a szavak hangulatának, stílusértékének, nyelvrétegbeli stílusi különbségének figyelembevételével.

Önálló műelemzés készítése közösen fel nem dolgozott kispikái és lírai alkotásról többféle elemzési szempont alkalmazásával.

Nagyepikai és drámai művek szóbeli és írásbeli (pl. prezentáció) bemutatása különböző nézőpontból, illetve különféle címzetteknek.

Különbségtétel az allegorikus és szimbolikus ábrázolás között a szöveg értelmezési szintjeinek kibontásával.

4. A tanulási képesség fejlesztése

Az analízis, jelentésfeltáró és a szöveget egybeolvasó (holisztikus) szövegelemzési eljárások alkalmazása szakmai-tudományos, ismeretterjesztő, publicisztikai, közéleti (pl. audiovizuális, digitális) szövegek jelentésének értelmezésében.

Szövegformálási, szövegszerkesztési és helyesírási problémák megnevezése, a hibák önálló javítása.

A hosszabb főkészülést igénylő szóbeli és írásbeli feladatokhoz adott, illetve önállóan kialakított szempontokat követő anyaggyűjtés és válogatás többféle forrásból, jegyzet, vázlat, hivatkozás, forrásjegyzék készítése.

Az ismeretterjesztő (például műelemző, művelődéstörténeti, művészettörténeti, nyelvészeti) irodalom – audiovizuális, digitális források – alkotó felhasználása feljegyzés, beszámoló, értekezés, kiselőadás, hozzászólás, prezentáció formájában.

5. Ismeretek az anyanyelvről

A tanult jelentéstani, stilisztikai, a szöveg vizuális megjelenésével kapcsolatos jelenségek önálló alkalmazása a műelemzésben, a mindennapi élet nyelvi jelenségeinek megítélésében.

Szakmai-tudományos, publicisztikai, közéleti, szépirodalmi szövegek földolgozása, értelmezése, értékelése jelentéstani és stilisztikai szempontok érvényesítésével (szinonimitás, többértelműség, konkrét és átvitt jelentés; szóképek, alakzatok, hangszimbolika, jóhangzás stb.).

A konnotatív jelentések felfedezésével a szépirodalmi művek üzenetének teljesebb megértése.

Jentéstani és stilisztikai tanulmányok hasznosítása az egyéni szókincs gazdagításában, a témának, a címzettnek, a műfajnak megfelelő árnyalt kifejezőmód továbbfejlesztésében.

A helyesírás értelmező, esztétikai szerepének megfigyelése különféle szövegekben; e lehetőségek felhasználása saját szövegalkotásban.

6. Az irodalom és az olvasó kapcsolata; ismeretek az irodalomról

A hagyományos műnemi és műfaji keretek átalakulásának, megszűnésének megfigyelése, megnevezése és értelmezése: új regénytípusok és regényszerkezetek, a tárgyias líra, az összetett hangneműség, a groteszk és az ironia szerepe.

Művek összehasonlítása adott tematikai, poétikai szempontok követésével.

A magyar és az európai hagyományok és a modernség együtthatásának, egyedi megjelenési formáinak észrevétele, megnevezése az életművekben, az egyes alkotásokban.

Stílusirányzatok jellemző, esetleg mozgalmoszerű vonásainak bemutatása néhány irodalmi és képzőművészeti alkotásban (az impresszionizmustól a szürrealizmusig).

Irányzatok korszakolása, csoportosítása, jellemző vonások, jellegzetes műalkotások társítása.

Az irodalom határterületeihez tartozó alkotások (lektűr, ponyva) jellegzetességeinek megismerése.

A szórakoztató film és művészfilm elkülönítése.

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Jellemző hőstípusok, jellegzetes élethelyzetek, konfliktushelyzetek (szerelem, megbocsátás, felnőtté válás, bűn, bűnhődés, hazugság, kiszolgáltatottság stb.), személyiségdilemmák felfogása, értelmezése, megvitatása.

Az emberi kapcsolatok mikrotörténeteinek, a kapcsolatok szociális tartalmainak érzékelése, felfogása, értékelése.

Annak megvitatása, indoklása, hogy a különféle alkotásoknak, magatartásformáknak, világlátásnak milyen szerepe van az életművek alakításában.

Világlátási, társadalomkritikai, filozófiai hatások megfigyelése az életművekben, egyes alkotásokban, a lehetséges értelmezések mérlegelése, összevetése, a különbségek megfogalmazása.

Az értékek átrendeződésének, az értékkeresés és értékválság folyamatának megfigyelése, értelmezése és egy vagy több mű alapján következtetések megfogalmazása.

A tárgyalt korszak stílusirányzati sokszínűségének bizonyítása; az egyes irányzatok egymás mellett éléséből néhány következtetés megfogalmazása.

MAGYAR NYELV

Témakörök	Tartalmak
Stílus és jelentés a mindennapi nyelvhasználatban	A jelentéstan mint a stilisztika alapja: a szavak jelentésének szerkezete, jelentéselemek; a hangalak és jelentés viszonya, jelentésmező. Motivált és motiválatlan szavak. Stíluselem, stílushatás, állandó és alkalmi stílusérték. Nyelvhelyességi vétségek és stílustalanságok a mindennapi nyelvhasználatban. Az egyéni kifejezés formái a különféle szakmai-tudományos, közéleti, publicisztikai, társalgási stílusrétegekben. A szöveg vizuális megformálása mint stíluselem. Az illusztrációk stílushatása, stílusértéke.
Szépirodalmi stílus	Hangszimbolika, ritmusjelenségek. A szóképek (trópusok) nyelvi szempontból. Alakzatok (figurák), az ismétlődés különféle formái a hangzás, a szóhasználat, a mondat és a szöveg szintjén. Egyéb stílus eszközök a szóhasználatban, a mondat- és a szövegalkotásban.
Helyesírás	A helyesírás értelemtükrözőítő és esztétikai lehetőségei a szépirodalomban és egyéb szövegekben.

Fogalmak

Jelentésszerkezet, jelentéselem, jelentésmező, jelhasználati szabály; denotatív, konnotatív jelentés; motiváltság, motiválatlanság; stíluselem, stílushatás, állandó és alkalmi stílusérték; metaforizáció.

Szóképek: metafora, hasonlat, metonímia, összetett költői kép; alakzatok: kötőszóhiány, ismétlődés; mondatstilisztikai eszközök: verbális stílus, nominális stílus, hangszimbolika, hangutánzás, hangulatfestés, alliteráció, áthajlás, figura etimologica, eufemizmus, evokáció, archaizálás, egyéni szóalkotás.

IRODALOM

Témakörök	Tartalmak
Madách Imre	Az ember tragédiája – műelemzés, értelmezés, a mű utóélete (repciója).
Világirodalom – széppróza, líra, dráma	Művek, műrészletek a 19. század második felének európai próza- és drámairodalmából és lírájából. Stendhal, Balzac, Gogol, Tolsztoj vagy Dosztojevszkij egy műve vagy műrészlete. Csehov vagy Ibsen egy drámája; egy-egy szimbolista és/vagy impresszionista lírai alkotás. A lektúr- és ponyvairodalom megjelenési formái.
Portrék a magyar szépprózából	Mikszáth Kálmán egy regénye vagy kisregénye, legalább két novellája; egy novella a századforduló novellairodalmából (pl. Krúdy, Gyula, Bródy Sándor, Petelei István stb.); Móricz Zsigmond egy regénye vagy két novellája.
Ady Endre	Jellemző témák, korszakok az életműben, legalább nyolc mű tematikai változatosságban, egy ciklus mélyebb ismerete és egy publicisztikai mű.
Portrék a Nyugat első nemzedékéből	Karinthy Frigyes három műve, köztük legalább két szépprózai alkotás; Juhász Gyula, Tóth Árpád két-két műve; egy-két mű a Nyugat szerzőitől (pl. Kaffka Margit, Csáth Géza, Füst Milán stb.).
Babits Mihály	Jellemző témák, korszakok, műfajok az életműben, legalább hat mű, köztük a Jónás könyve, továbbá egy esszé vagy tanulmányrészlet.
Kosztolányi Dezső	Jellemző témák, korszakok, műfajok az életműben, legalább két novella, egy

Témakörök

Tartalmak

regény vagy regényrészlet, öt vers és egy esszé vagy esszérészlet.

Stílusirányzatok, képek, formák

Néhány mű az európai és magyar avantgárd irányzataiból (pl. Apollinaire, Kassák Lajos).

Fogalmak

Pozitivizmus, naturalizmus, impresszionizmus, szimbolizmus, szecesszió, avantgárd, futurizmus, expresszionizmus, szürrealizmus, aktivizmus; hangulatlíra, szerepvers, önmegszólító verstípus, képvers; fejlődésregény, karrierregény, regényciklus, novellaciklus; drámai költemény, analitikus dráma, drámaiatlan dráma, tragikomédia; esszé, karcolat; paródia, látvány, látomás, parafrázis; kevert ritmusú vers, szabad vers.

Memoriter

Teljes művek és részletek szövegű felidézése (három vers a tanultakból, egy 15–20 soros epikai vagy drámarészlet); az idézetek célnak és szövegkörnyezetnek megfelelő alkalmazása szóban és írásban.

Szerzők és művek

Madách Imre: Az ember tragédiája; Mikszáth Kálmán egy regénye vagy kisregénye; egy novella a századforduló novellairódalmából (pl. Krúdy, Gyula, Bródy Sándor, Petelei István stb.) Móricz Zsigmond egy regénye vagy regényrészlete vagy két novellája; Ady Endre egy versciklusa és egy publicisztikai műve, valamint legalább nyolc vers az életmű többi részéből; Karinthy Frigyes két műve; Juhász Gyula, Tóth Árpád legalább két-két verse; egy-két mű a Nyugat szerzőitől, például Kaffka Margit, Csáth Géza, Füst Milán; Babits Mihály: Jónás könyve és még legalább hat mű, köztük az Esti kérdés, Balázsolás, továbbá egy esszé- vagy tanulmányrészlet; Kosztolányi Dezső legalább két novellája, egy regénye vagy regényrészlete, néhány verse, egy esszéje vagy esszérészlete; Stendhal, Balzac, Gogol, Tolsztoj vagy Dosztojevszkij egy műve vagy műrészlete; Ibsen vagy Csehov egy drámája; szerzők és művek az avantgárd magyar és világirodalmából, például Kassák Lajos, Apollinaire egy-két műve; legalább egy, a lektúr körébe sorolható mű (irodalmi alkotás vagy film).

A továbbhaladás feltételei

Tájékozottság a különféle beszédhelyzetek megítélésében; megfelelő stílus és magatartás váratlan, új kommunikációs helyzetben is.

A 20. századi szépirodalmi és egyéb művek olvasásában, megbeszélésében önálló vélemény kialakítása, indoklása.

Lényegre törő, világos felépítésű közlés a tájékoztató, érvelő, meggyőző, vitázó közlésformában. A mindennapi élet problémáiról, irodalmi, művészeti élményekről vélemény kifejtése szóban és írásban, különféle műfajokban: kommentár, ajánlás, kisértkezés. Szövegformálási, -szerkesztési, stilisztikai és helyesírási hibák önálló javítása. A hosszabb fölkészülést igénylő szóbeli és írásbeli feladatok megoldásához önálló könyvtári munka, megadott vagy önállóan kialakított szempontokat követő anyaggyűjtés, az információfeldolgozás szabályainak megtartásával.

A tanult jelentéstani, stilisztikai jelenségek megnevezése, alkalmazása a szakmai-tudományos, szépirodalmi szövegek értelmezésében. A helyesírás értelmező szerepének megfigyelése különféle műfajú szövegekben. Adott szempontú műelemzés készítése közösen fel nem dolgozott kispikái és lírai alkotásról. Nagypikái és drámai művek szóbeli és írásbeli bemutatása. Művek összehasonlítása adott tematikai, poétikai szempontok követésével. Jellemző hőtípusok, jellegzetes konfliktushelyzetek bemutatása, értelmezése. Stílusirányzatok jellemző vonásainak bemutatása néhány irodalmi és képzőművészeti alkotásban (az impresszionizmustól a szürrealizmusig).

12. évfolyam

Belépő tevékenységek

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése; kulturált nyelvi magatartás

Az egyéni, a kisközösségi, a nyilvános, a közéleti és a tömegkommunikációra vonatkozó ismeretek összefoglalása és alkalmazása a nyelvhasználatban minden beszédhelyzetben és a szépirodalmi nyelvi jelenségek megítélésében, a saját nyelvi teljesítmény csiszolásában, az önkorrekción.

Kommunikatív szempontok tudatos alkalmazása a különféle szövegek elemzésében, értékelésében: a kommunikációs funkció, előfeltevések, tudáskeret, pragmatikai jelentés stb. megítélésében.

Az irodalom létformáját figyelembe vevő olvasói magatartás, érzelmi és értelmi érvekkel alátámasztott véleményformálás, a vélemény tárgyszerű megfogalmazása.

2. Olvasás, írott szöveg megértése

Kritikai érzék különféle műfajú és témájú és megjelenésű (pl. multimédiás-digitális, audiovizuális) szövegek magvasságának, koherenciájának, szerkezeti és stiláris minőségének mérlegelő értékelésében, a szerzői előfeltevés, vélemény fölismerése, rekonstruálása.

Nyelvtörténeti és irodalomtörténeti tanulmányok alapján az olvasott irodalmi és nem irodalmi művek társadalmi-történelmi háttérének és a szöveg jelentésének önálló feltárása, megvitatása.

Egyszerűbb irodalomelméleti, nyelvészeti szakszövegek olvasása, földolgozása, ismeretanyaguk beépítése a tanult anyagba.

Annak alkalmazása, hogyan hat egymásra a szöveg és az olvasó világismerete (előzetes tudása, élettapasztalata, érzelmei, képzetek).

Nyitottság a jelenkori irodalmi szövegek befogadásában, megértésében a szokatlan szerkezetű, nyelvhasználatú művek, a magyar és az európai szöveghagyományt újraíró, újraértelmező művek befogadása iránt.

3. Írás, szövegalkotás

Adott vagy önállóan megnevezett probléma többoldalú megközelítése, földolgozása a tárgyalási szempontok sokfélesége közötti mérlegelés, a döntés indoklása.

Gyakorlottság az értekezés és esszé írásában, prezentáció, multimédiás szöveg alkotásában megfelelő helyesírással, nyelvhelyességgel, szabatos és egyéni stílusban és a vizuális elemek tudatos alkalmazásával.

A megnyilatkozás témájának és céljának megfelelő hiteles, lényegre törő szóbeli előadás különféle közlésformákban (ismertetés, összehasonlítás, kifejtés, összegezés, prezentáció).

Az irodalmi és más olvasmányok széles választékát magában foglaló tájékozottság és személyes érintettség kifejezése a műfajnak, a témának, a címzettnek megfelelően szóban és írásban.

4. A tanulási képesség fejlesztése

A továbbtanulásra való fölkészülésként egyéni kutatómunka alapján nagyobb lélegzetű dolgozat megírása, prezentáció készítése a könyvtárhasználat, digitális források alkalmazása, szakszerű anyaggyűjtés, rendezés, kidolgozás, forrásjelölés tudásanyagának hasznosításával.

Önálló tájékozódás a kortárs irodalmi nyilvánosságban, például antológiákban, az irodalmi ismeretterjesztés (könyvajánlás, könyvismertetés) műfajaiban, a televíziós, a filmes adaptáció néhány kérdésében.

Tematikus tájékozódás nyomtatott és elektronikus ismeretterjesztő információforrásokban (például irodalmi adatbázisok, CD-ROM, magyar elektronikus könyvtár), irodalmi és más kérdések megvitatásához információk kiválasztása és újrarendezése.

Erkölcsei dilemma, irodalmi élmény értelmezéséhez, megvitatásához érvek felkutatása, válogatása, értékelése.

5. Ismeretek az anyanyelvről

Általános nyelvészeti ismeretek felhasználása a nyelvszemlélet tudatosításában, a konkrét nyelvi jelenségek helyes megítélésében.

Nyelvművelő kérdések szakszerű megválaszolása annak tudatában, hogy a nyelv jelen állapota nyelvtörténeti fejlődés eredménye, hogy a szinkronia és diakronia, valamint a nyelvi rétegzettség és a társadalom rétegzettsége elválaszthatatlan egymástól.

Kellő tájékozottság a magyar nyelv rokonságáról, típusáról, helyéről a világ nyelvei között. A legfontosabb nyelvemlékeink (a tihanyi alapítólevél, Halotti beszéd, Ómagyar Mária-siralom) megismerése. Nyelvtörténeti-nyelvtudományi kézikönyvek (pl. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára – TESZ) megismerése, használata.

A magyar nyelv történeti korszakairól szerzett tudás összekapcsolása az irodalomtörténeti tanulmányokkal.

Ismeret és véleményalkotás a nyelvtervezés néhány alapvető kérdéséről (nyelvvédelem és nyelvművelés).

A magyar nyelv eredetéről kialakított elméletek ismeretében elhatárolódás a tudománytalan nyelvrokonítástól, de nyitottság az újabb tudományos kutatások irányában.

A nyelvtörténeti és leíró nyelvtani ismeretek birtokában felelős magatartás a magyar nyelv értékeinek őrzésében, aktív védelmében.

A magyar nyelv rendszeréről, a beszédnek a társadalomban és az egyén életében betöltött szerepéről tanultak áttekintésével fölkészülés az érettségire és a továbbtanulásra.

6. Az irodalom és az olvasó kapcsolata; ismeretek az irodalomról

Az olvasott művekben a téma, a kompozíció, a nyelvhasználat, a motívumok összefüggései; a szépirodalom nyelvének megváltozását jelző jelenségek megfigyelése.

Az elemzési jártasság fokozatos bővítése a tanult szövegtani, jelentéstani, stilisztikai, retorikai ismeretekkel.

Következtetések megfogalmazása az újonnan olvasott művek műnemi, műfaji sajátosságaiból, irányzati, egyedi stílusbeli jellemzőkből, előadásmódból, versformákból, szakszerű fogalomhasználattal.

Műnemi, poétikai stb. fogalmak változó jelentésének megfigyelése, bizonyítása a műnek, témának és a kontextusnak megfelelő alkalmazással. Az intertextualitás, reflexív önkifejezés mint a posztmodern irodalom egyik jellemzőjének felismerése, az ilyen típusú művek jelentéseinek, jelentésrétegeinek kibontása.

Különböző korokban keletkezett alkotások tematikai, poétikai szempontú összevetése, történeti változásainak vizsgálata. Az átirat mint jellegzetesen posztmodern irodalmi forma értékelése, értelmezése.

A művészeti ágak (irodalom, zene, építészet, képzőművészet, színház, film) kölcsönhatásának bemutatása példákkal.

Világszemlélet, filozófia, magatartásforma koronkénti meghatározottságai és művészi megjelenései: legalább egy korszak két művészeti ágának, tematikus és kifejezőmódbeli sajátosságainak összehasonlítása.

Az olvasott-látott művekhez kapcsolódó színházi, vizuális konvenciók alapján korok színházának és/vagy filmművészetének bemutatása.

Az irodalom határterületeihez tartozó modern kori (1945 utáni) alkotások feldolgozása, egy-két tipikus írott, digitális és filmes-audiovizuális műfaj megismerése (pl. útirajz, detektívtörténet, ellenutópia, kalandregény és –film, akciófilm, képregény, sci-fi, humoros és erotikus alkotások, dal és dalszöveg, sanzon, vicc, reklámvers, parafrázis, fantasy, szerepjáték stb.)

Az irodalom megjelenéseinek kutatása, felismerése más közegekben (pl. filmen, rajzfilmen, televízióban, képregényben, hangzó közegben – pl. versmondás, hangoskönyv, rádiójáték, dal, megzenésített vers, daljáték-, digitális közegben – pl. internetes költészet, digitális, multimédiás kiadás, animáció); az adaptáció, a műfajcsere jelensége, jellegzetes megoldásai a posztmodern, kortárs magas művészeti és szórakoztató művekben.

7. Az ítéloképesség, az erkölcsi, esztétikai és történeti érzék fejlesztése

Életművek, szerzői portrék ismeretének bizonyítása.

Néhány szerző (például József Attila, Kosztolányi Dezső, Babits Mihály) utóéletének, hatásának megfigyelése az irodalmi hagyományban, a kortárs irodalomban, művészetben.

Jellegzetes tendenciák, magatartásformák megfigyelése, megvitatása a közelmúlt és a jelenkor problémáinak megjelenítésében.

Az irodalmi szövegek egymásrataltságát és összekapcsolódását bizonyító kortárs irodalmi szövegek gyűjtése, megfigyelése, a rájátszás, az evokáció, intertextualitás, reflexió bizonyítása.

Annak néhány példával bizonyítása, hogy az irodalom egyrészt folyamatos, másrészt történetileg változó hagyomány.

A magyar irodalom korszakainak főbb jellemzői: tények és példák az olvasott művekből.

Alapvető kronológiai és irodalmi topográfiai tájékozottság.

Életművek és műalkotások gondolati, tematikus, motívikus összevetése.

Önálló tájékozódásra törekvés a kortárs kultúrában, a kortárs (1980 utáni) irodalomban.

Tájékozódás a régió, a település kulturális, irodalmi hagyományában a helyi kultúráközvetítő intézmények

körében.

Az irodalom határterületeinek bemutatása néhány példával: művek és műfajok, amelyeknek érintkezési pontjai vannak más művészetekkel, továbbá azok a kialakult vagy formálódó, „műfajok”, amelyek kívül esnek az esztétikai értékítélet határán, de befolyásolják az ízlést és a világgépet (pl. folklór, tömegkultúra, zene).

A szórakoztató irodalom és film, illetve digitális alkotások vonzerejének és csapdájának megfigyelése, értelmezése, tipikus műfajainak, helyzeteinek, motívumainak bemutatása. Divatjelenségek, kultuszalkotások (könyvek, film) megismerése, hatástörténeti háttérének feltárása korunk kultúrájában.

MAGYAR NYELV

Témakörök	Tartalmak
Általános nyelvi ismeretek	A nyelv mint jelrendszer. A beszéd mint cselekvés. Nyelv és gondolkodás, a magyar nyelv és kultúra viszonya. Az európai nyelvcsaládok, nyelvtípusok.
A magyar nyelv története	Változás és állandóság a nyelvben. A magyar nyelv eredete, rokonsága, érintkezése más nyelvekkel. Az összehasonlító nyelvtudomány módszerei. A magyar nyelv fő nyelvtörténeti korszakai. A jelentésváltozások. A magyar helyesírás történetének főbb állomásai.
Nyelv és társadalom	Fejlődési irányok, változások a mai magyar nyelvben. Nyelvünk helyzete a határon túl. A nyelvtervezés elvei és feladatai.
Az anyanyelvi ismeretek összefoglalása és rendszerezése	A kommunikáció tényezői és funkció. Az igényes egyéni és közösségi kommunikációs magatartás követelményei. A nyelvi szintek grammatikája (hangtan, szó- és alaktan, mondattan). A szöveg fogalma. A különféle szövegfajták tartalmi és formai jellemzőinek kapcsolata a kommunikációs folyamattal. A kommunikáció pragmatikai szintje, jelenségei. Esszé, érvelés, vita és a multimédiás, audiovizuális megjelenítés formái, eszközei (pl. prezentáció). A gyakorlati írásbeliség jellemző műfajai, azok sajátos formai és tartalmi elemei.

Fogalmak

Jel, jelrendszer, beszédett; indoeurópai nyelvek, finnugor nyelvcsalád, a főbb nyelvtípusok; összehasonlító nyelvtudomány, diakrónia, szinkrónia; nyelvemlék, szórványemlék, vendégszöveg, kódex, ősnymtatvány; ősi szavak, jövevény- és idegen szavak, belső keletkezésű szavak; a magyar nyelv történeti korszakai: nyelvemléktelen kor, ősmagyar, ómagyar, középmagyar kor, nyelvújítás, újmagyar kor, mai nyelvhasználat, kevert nyelvűség, kettős nyelvűség, kétnyelvűség.

IRODALOM

Témakörök	Tartalmak
József Attila	Jellemző témák és korszakok az életműben, legalább nyolc-tíz mű tematikai változatosságban.
Portrék a 20. századi magyar irodalomból	Szabó Lőrinc, Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Márai Sándor, Pilinszky János két-három műve, Ottlik Géza egy regénye vagy részlete vagy egy kisprózája. A választott művek elhelyezése, feldolgozása az életmű és a kortársi, illetve jelenkori recepció értelmező keretében.
Látásmódok a 20. századi magyar irodalomban	Németh László egy műve vagy műrészlete; Örkény István két-három műve, köztük egypercesek és egy dráma vagy drámarészlet; Illyés Gyula egy prózája vagy prózarészlete, egy-két verse; Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Szilágyi Domokos egy-egy verse. A választott művek elhelyezése, feldolgozása az életmű és a kortársi, illetve jelenkori recepció értelmező keretében, a világlátás és a

Témakörök	Tartalmak
	kifejezőmód sajátosságainak bemutatásával.
Világirodalom a 20. században	Legalább két szerző egy-egy műve, műrészlete, pl. Franz Kafka, Thomas Mann, Hemingway, Garcia Lorca, Brecht, Bulgakov. Szépprózai művek, műrészletek, legalább három szerző egy-egy alkotása vagy részletek, legalább egy dráma vagy drámarészlet, átdolgozás: pl. Camus, Golding, Garcia Marquez, Hesse, Orwell, Szolzsenyicin, Dürrenmatt, Beckett, Hrabal.
Kortárs magyar irodalom	Művek, műrészletek a kortárs (1980 utáni) hazai és határon túli magyar irodalomból, legalább három szerzőtől. (Két-három vers, egy esszé vagy más prózarészlet.) Legalább egy regény vagy regényrészlet a 20. század második felének magyar irodalmából.
Az irodalom határterületei	Az irodalom létmódja filmen, televízióban, dalszövegben, a virtuális valóságban. Tömegkultúra és elitkultúra viszonyai, jellemzői a 20. századi művészetekben, irodalomban.
Regionális kultúra	A régió, település kulturális, irodalmi hagyományaira, jellegzetességeire vonatkozó ismeretek összefoglalása, összegzése.

Fogalmak

Egzisztencializmus, posztmodern, tömegkultúra, virtualitás; négysoros, egysoros, hosszú vers; esszéregény; abszurd dráma, epikus dráma és színház; szociográfia; utópia, ellenutópia, napló; komplex kép, síkváltás, archetípus, toposz, mítosz, intertextualitás, reflexió, parabola, abszurd; szubjektív idő, objektív idő.

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (legalább 3 vers és egy 15–20 soros epikai vagy drámarészlet). Az idézetek célnak és szövegkörnyezetnek megfelelő alkalmazása.

Szerzők és művek

József Attila: Óda és további hat-nyolc mű, legalább egy vers választhatóan: Külvárosi éj, A város peremén, Téli éjszaka, Karóval jöttél..., Tudod, hogy nincs bocsánat, Bukj föl az árból, Talán eltűnök hirtelen..., Íme, hát megleltem hazámat című versek közül; Szabó Lőrinc, Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Márai Sándor, Pilinszky János két-három műve, Ottlik Géza egy regénye vagy részlete vagy egy kisprózája; Németh László egy műve vagy műrészlete; Örkény István két-három műve, köztük egypercesek és egy dráma vagy drámarészlet; Illyés Gyula egy prózája vagy prózarészlete, egy-két verse; Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Szilágyi Domokos egy-egy verse.

Legalább két szerző egy-egy műve, műrészlete a 20. századi világirodalomból. (Pl. Franz Kafka néhány novellája vagy regényrészlete; Thomas Mann egy-két novellája vagy regényrészlete, Hemingway novellája vagy regényrészlete, Garcia Lorca néhány lírai alkotása vagy drámája vagy drámarészlete, Brecht egy színműve vagy részlete, Bulgakov egy műve vagy részlete, pl. Mester és Margarita; művek, műrészletek és legalább egy dráma vagy drámarészlet, átdolgozás, pl. Camus, Garcia Marquez, Golding, Hesse, Orwell, Szolzsenyicin, Dürrenmatt, Beckett, Hrabal műveiből.)

Művek, műrészletek a kortárs (1980 utáni) hazai és határon túli magyar irodalomból, legalább három szerzőtől (két-három vers, egy esszé vagy más prózarészlet).

Legalább két alkotás az irodalom határterületeihez tartozó, írott, filmes, audiovizuális, hangzó, digitális megjelenítésű műfajok közül (pl. útirajz, detektívtörténet, ellenutópia, kalandregény és -film, televíziós sorozat, rádiójáték, akciófilm, képregény, sci-fi, humoros és erotikus alkotások, dal és dalszöveg, sanzon, vicc, reklámvers, parafrázis, fantasy, szerepjáték stb.)

Legalább egy mű az irodalom megjelenésének bemutatására más közegekben (pl. filmen, rajzfilmen, televízióban, képregényben, hangzó közegekben – pl. versmondás, hangoskönyv, rádiójáték, dal, megzenésített

vers, daljáték –, digitális közegben – pl. internetes költészet, digitális, multimédiás kiadás, animáció). Legalább egy irodalmi átirat, adaptáció a posztmodern, kortárs magas művészeti és/ vagy szórakoztató művek közül.

A továbbhaladás feltételei

A megértést biztosító olvasni tudás; törekvés a rendezett, olvasható írásképre, megfelelő helyesírásra minden írásbeli munkában. A páros, a kisközösségi, a magán- és közéleti kommunikációról, a tömegkommunikációról tanultak alkalmazása az egyéni nyelvhasználatban, a különféle szövegműfajok értelmezésében.

Új szakmai, publicisztikai, gyakorlati szövegek megértése. Világos felépítésű, szabatos szöveg alkotása a mindennapi élet problémáiról, irodalmi élményekről szóban és írásban. A könyvtár lehetőségeinek felhasználása önálló feladatok megoldásához: szakszerű anyaggyűjtés, -feldolgozás, idézés.

Tájékozottság a magyar nyelv rokonságáról, típusáról, helyéről a világ nyelvei között, a magyar nyelv legfőbb történeti korszakairól, példák bemutatása a legfőbb nyelvi változásokról.

Nyelvtörténeti és irodalomtörténeti tanulmányok birtokában az olvasott irodalmi és nem irodalmi művek társadalmi-történelmi háttérének és a szöveg jelentésének értelmezése. Értekezés és esszé írása megfelelő helyesírással, nyelvhelyességgel, szabatos és egyéni stílusban, a szövegalkotás vizuális kifejező lehetőségeinek tudatos alkalmazásával. A megnyilatkozás témájának és céljának megfelelő hiteles szóbeli előadás, ismertetés, összegezés. Különböző korokban keletkezett alkotások tematikai, poétikai szempontú összevetése.

Életművek ismeretének bizonyítása: az alkotói pálya jelentős irodalomtörténeti tényeinek, tematikai, formabeli változatosságának bemutatásával. Művek közötti kapcsolatok, témák, fölismerése és értékelése. A pályakép néhány tematikus, műfajbeli, tartalmi változásának bemutatása, összhangban az egyes életművek sajátosságaival. Néhány korábban tanult szerző 20. századi utóélete, hatása az irodalmi hagyományban. Portré: a szerző és műve, az életmű jellemző témáinak, műfajainak bemutatásával.

Megjegyzés:

A 9–10. évfolyam anyagára épülő másik magyar nyelvi kerettantervi megközelítés.

MAGYAR NYELV

11. évfolyam

Belépő tevékenységformák

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése; kulturált nyelvi magatartás

A kommunikációs helyzet és a nyelvhasználat összefüggésére vonatkozó szabályok rendszerezése és változatos alkalmazása.

Példák gyűjtése a nyelvhasználati normák változására és kultúrához kötöttségére.

Nyelvhasználati normák és grammatikai szabályok nem szándékos és szándékos megsértésének értelmezése és értékelése (például a stilisztikai hatás forrásaként, illetőleg a nyelvi nehézség, nyelvi hátrány jeleként).

Aktuális nyelvhelyességi problémák megvitatása a grammatikai szabályok és a nyelvhasználati normák szempontjából kiselőadás, korreferátum, vita formájában.

Példák gyűjtése a nyelvhasználati normákra a tanult idegen nyelvben, összevetésük a magyarral (például a tegezésnek-magázásnak megfelelő alakulatok).

A hangszimbólika értékelése és alkalmazása a nyelvi expresszivitás szolgálatában.

2. Szövegértés és szövegalkotás

A nyelvváltozatok és a nyelvi regiszterek fölismerése írott és beszélt nyelvi szövegekben.

Szövegalkotási gyakorlatok szóban és írásban a nyelvváltozatok és a nyelvi regiszterek szabályainak, normáinak felhasználásával.

Nem természetes nyelvi szövegek (természettudományos formalizmusok vagy programnyelvek) és természetes nyelvi megfelelőik összehasonlítása.

Tipikus fordítási problémák/hibák megoldása, illetőleg javítása.

Szövegértési gyakorlatok a jelentés és a kontextus összefüggése alapján (szótári és nem szótári, grammatikai és szituatív jelentés felismerése, alkalmazása, kapcsolatuk értelmezése).

3. A tanulási képesség fejlesztése

Multimediális szövegek értelmezése.

Gyakorlatok a nyelvészeti és egyéb tudományos formalizmusok (ágrajzok, formalizált szabályok, szerkezeti ábrák) rutinos használatára.

Szabályok, normák, tendenciák, összefüggések fölfedezése és megfogalmazása.

A szabálytól, a normától való eltérésekből információk szerzése.

Nyelvi és nem nyelvi struktúrák összevetése (például alak és jelentés kapcsolata, általános szabályok konkrét megjelenése, egységek egyenértékűsége).

4. Ismeretek az anyanyelvről

Nyelv, nyelvtan (grammatika) és nyelvhasználat kapcsolatának értelmezése példákkal.

Az anyanyelvtudás tartalmának föltárása gyűjtő és rendszerező munkával.

Példák gyűjtése a magyar nyelvre, illetőleg a tanult idegen nyelvre specifikusan jellemző és a mindkettőben megjelenő jelenségekre (például egyeztetés, illetőleg határozott és határozatlan igeragozás).

A nyelv különböző szintjei közötti kapcsolat értelmezése szóalakok és mondatok alkotásával.

Gyakorlatok az elemek (szóelemek, szavak), valamint a szerkesztési módok szerepének megfigyelésére a jelentésben szó-, illetőleg mondatalkotással.

A homonímia és szinonímia forrásának fölismerése és rendszerezése a nyelv különböző szintjein.

A magyar nyelv fonémarendszerének fölismerése a szavak és szóalakok fölépítésében.

Példák keresése hangtani szabályokra más nyelvben.

Témakörök	Tartalmak
Nyelv, nyelvtan, nyelvhasználat	A nyelv mint elemek és szabályok rendszere. Természetes és mesterséges nyelvek. A nyelvtan mint az anyanyelvtudás modellje. A nyelvhasználat mint az (anya)nyelvtudás alapján megvalósuló, nem nyelvi normatívák által is befolyásolt gyakorlat.
Hangalak és jelentés kapcsolata a magyarban és más nyelvekben	A fonémák szerepe a jelentés megkülönböztetésében. Rokonértelműség, többjelentés a szavak, a szóelemek és a mondatok szintjén. Grammatikai és szituatív jelentés. A szójelentés motiváltsága. Hangsúly, hanglejtés és jelentés. A mindennapi nyelvhasználat és a szépirodalmi nyelv stilisztikája.
Hangtani elemzések	A magyar nyelv fonémarendszere. Hangtani szabályok. A magyar szavak fonológiai felépítésének néhány jellemzője. A hangok egymásra hatásának okai. Fonémák a nyelvjárásokban. A nyelvjárások és a kontaktusváltozatok legfőbb hangtani sajátosságai.

Fogalmak

Jel, jelrendszer; modell, szabály, norma; nyelvtípus; kevert nyelvűség, kettős nyelvűség, nyelvjárás; szóképek; metafora, metonímia, szinekdoché; jelentéselem, motiváltság, denotatív és konnotatív jelentés; hangszimbolika, hangutánzás, hangulatfestés; poétizáció, expresszivitás.

A továbbhaladás feltételei

Nyelv és nyelvhasználat kapcsolatának értelmezése. A nyelvhasználati normákhoz való tudatos alkalmazkodás. A szépirodalmi stílus fölismerése, jellemzése, legfőbb eszközeinek megnevezése. A beszédhang és a fonéma kapcsolatának értelmezése, a legfőbb hangtani szabályok ismerete, alkalmazkodás azokhoz (szükség szerint) szóban és írásban.

12. évfolyam

Belépő tevékenységformák

1. Beszédkészség, szóbeli szövegek alkotása és megértése; kulturált nyelvi magatartás

Nominalizációval, jelzősítéssel, mondatbeágyazással és a mellérendeléssel kifejezett állítások egymásba alakítása, szituációba illesztése.

Személynévadás, becézés, elnevezések alkotása a megfelelő hangzás, az alakitási lehetőségek és a konnotatív jelentés tudatos felhasználásával.

Magyar nyelvű szövegben szereplő idegen szavak kiejtése és írása.

A vonzatok használatával és az igeragozással kapcsolatos nyelvhelyességi hibák gyűjtése, magyarázata és javítása.

Gyakorlatok a magyar ige alakrendszerének (például az ikes ragozás kiveszőben levő alakjai) és a szórend adta lehetőségeknek a minél teljesebb felhasználására a beszédben.

Nyelvjárási szövegek hallgatása, olvasása, értelmezése, értékelése.

2. Szövegértés és szövegalkotás

Gyakorlatok a háttérmondatok szerepének figyelembevételére szövegek megértésében és alkotásában.

Különböző kifejtettségű szövegek értelmezése és alkotása.

Nem megfelelő kifejtettségű szövegek javítása.

A koherencia szempontjából hibás szövegek javítása előre- és visszautalással, kihagyással.

A mondat hangsúllyal és hanglejtéssel kifejezett logikai-retorikai információ megjelenítése az írott szövegben.

Az archaizálás fölismerése.

Stílusgyakorlatok az archaizálás alkalmazására (például archaikus igealakok, korhoz kötött megszólítási formák, társalgási formulák használata).

3. A tanulási képesség fejlesztése

Gyakorlatok a szórend, a hangsúly, a hanglejtés és a mondatok logikai-retorikai szerkezete közötti összefüggés fölismerésére és alkalmazására.

Ismeret és új közlés elkülönítése a mondatban.

A tartalmazott információ mennyiség szempontjából hibás (például redundáns, elkalandozó, semmitmondó, hiányos) szövegek értelmezése, javítása.

A formalizmusokban rejlő általánosítások fölismerése és alkalmazása.

Formalizált és természetes nyelvi szövegek egymásba alakítása.

Az egyértelműség és többértelműség szerepének értelmezése és alkalmazása különböző szövegekben.

4. Ismeretek az anyanyelvről

Vonzattal rendelkező szavak vonzatkeretének összehasonlítása.

A szóelemek és a szófajok osztályozási szempontjainak áttekintése, rendszerezése, a határesetek értelmezése.

Elemi és nem elemi szerkesztettségű mondatok ábrázolása, jelentésük megadása.

A magyar nyelv mondatainak és szintagmáinak szórendjét kialakító szabályok fölfedezése és alkalmazása.

A mondat szerkezet megjelenítése ágrajzzal.

Szórendi változatok jelentésének összehasonlítása.

Szórendi homonímiák elemzése.

Ismeretek a magyar nyelv eredetéről, rokonságáról, nyelvtörténeti korszakairól, a mai magyar nyelvállapot legfőbb kérdéseiről.

Témakörök	Tartalmak
Szófaji és alaktani elemzések	A magyar nyelv alaktani típusa. Általános grammatikai viszonyok alaktani megjelenése a magyarban: esetek, egyeztetés, cselekvő és szenvedő alakok. Idő-, mód-, szám- és személyjelölés. A vonzatviszony.
Mondattani elemzések	A magyar mondatszerkezet és a bővítmények szerkezetét kialakító szabályok. A mondattani funkciók szerkezeti helye és szemantikája. Az igekötő helye, aspektusjelölő funkciója. Az összetett mondatok főbb típusainak szerkezeti felépítése és szemantikai tartalma.
A magyar nyelv szórendi és alaktani típusa	A magyar nyelv szórendi típusa. A magyar szórend logikai-retorikai szerepe.
Állapot és változás a nyelvben	A magyar nyelv eredete, rokonsága, történetének korszakai. A nyelv természetes változása és beavatkozás a nyelvbe. A nyelvújítás és a nyelvművelés szerepe. Nyelvészeti problémák/témák bemutatása szóbeli és írásbeli műfajokban.

Fogalmak

Topik; fókusz; hogy kötőszós mellékmondat; aktív és passzív szerkezet; aspektus; ellipszis, kötőszóhiány, ismétlődés, gondolatpárhuzam; finnugor nyelvcsalád; nyelvemléktelen kor, ősmagyar, ómagyar, középmagyar kor, nyelvújítás, újmagyar korszak; szórványemlék, kódex, ősnymtatvány; ősi szók, jövevény- és idegen szavak.

A továbbhaladás feltételei

Szóelemek fölismerése, a szófaji rendszerről szerzett ismeretek biztonságos használata az elemzésben. Az egyszerűen beágyazott mondatok elemzése. Az érvelő műfajok használata ismert téma területén. A magyar nyelvtörténet korszakainak jellemzése néhány példával.

Megjegyzés:

Irodalomból a 9–12. évfolyamra alkalmazható másik tematikai-tartalmi fölépítés. (A 10. évfolyamtól a „Belépő tevékenységformák”-at és „A továbbhaladás feltételei”-t nem ismételjük, mert értelemszerűen megegyeznek az eddig közölt változatával.)

IRODALOM

9. évfolyam

Belépő tevékenységformák

1. Az irodalom és az olvasó kapcsolata; ismeretek az irodalomról

Tapasztalat szerzése az irodalmi (például műfaji, képi vagy tematikus) konvenciók szerepéről, ennek megfogalmazása néhány tanult példa bemutatásával.

Az epikai konvenciók ironikus kezelése, a hagyományos elbeszéléstől a síkváltások, a leírás, a reflexivitás és metaforikusság megnövekedett szerepével jellemezhető próza felé tett lépések fölismerése.

Az elemzés során a nyelvi nézőpont, a látókör és az értékelési pozíció vagy ideológiai nézőpont megkülönböztetése.

A szerzői névadás jelentőségének értelmezése.

Különböző nyelvi eszközök (igétlenség és a mondattani párhuzamok, a főnévi igenév, a versmondat hosszúsága) funkciójának fölismerése a versben – egy-egy nyelvtani eszköz mint versszerező elv, mint domináns jegy jelentésteremtő szerepének megragadása.

A metaforizálódás fölismerése.

Annak megfogalmazása, hogy a szöveg jeleiből az olvasás során hogyan jön létre a mű „lehetséges”, illetve „teremtett” világa.

„Kísértetfejezetek” (a műben le nem írt, de kikövetkeztethető cselekményrészek) írása.

Megszakításos felolvasás mellett kifejeleti jóslatok alkotása.

Szövegközi (intertextuális) utalások, jelképes tárgyak és visszatérő motívumok fölismerésével az elbeszélő mű metaforikus szintjének bemutatása.

Értékelést kifejező eszközök (szinonimák) beiktatása, illetve semleges eszközökkel való fölcserélése: gyakorlati tapasztalatszerzés arról, hogy a stílus mindig értékelő gesztus.

A vers esetleges jelenetkeretének, epikus magjának fölismerése a tanult művekben.

A versszerző elvnek, a költemény domináns elemének, uralkodó mondatfajtajának, jellemző modalitásának, grammatikai és retorikai eszközeinek, képrendszerének fölismerése.

A vers írásképének átrendezése.

Minta alapján önálló mű, például szatirikus természetrajzi szócikk, paródia, szatirikus portré, egyperces novella, epigramma alkotása.

Metaforaalkotás, halott metafora életre keltése.

Témakörök	Tartalmak
Hétköznapi és irodalmi kommunikáció	A közlésfolyamat tényezőinek megkettőződése az irodalmi kommunikációban. A fikció, a közvetlen valóságvonatkozás felfüggesztése, a többértelműség.
Epikai művek olvasása	Az előreutalás és a késleltetés. Eseményszerkezet és szövegszerkezet. Elbeszélői nézőpont és beszédhelyzet (látókör). Novellaelemzési módszerek. Elbeszélés, novella és regény. Leírás és jellemzés a regényben. Legalább két nagyepikai és öt-hat kisépikai, a korosztály érdeklődésének megfelelő mű olvasása, feldolgozása.
Lírai művek olvasása – kreatív-produktív gyakorlatok	A költő és a költemény beszélője. A megszólító-megszólított viszony. A jelenetkeret és elmaradása. Időszerkezet és logikai szerkezet. Szófaji és versmondattani sajátosságok. A vers hangzásvilága. A szóképek szerepe. Szervezőelvek a versben. Legalább 12 vers olvasása és feldolgozása a klasszikus, illetve a kortárs magyar költészetből. Kreatív-produktív gyakorlatok.
Drámai művek olvasása	Legalább két dráma olvasása vagy megtekintése és feldolgozása. A tragédia és a komédia. Műfaji konvenciók. A tragikus és a komikus hős. A szereplők értékrendje és a konfliktus jellege. Az antik és az Erzsébet-kori dráma és színház. A dráma szövegének és cselekményének tagolása. A jelenetek helye a mű egészében. Párhuzamos jelenetek és szereplők közti párhuzamok. Hasonlóságok és különbségek az epika (regény) és a dráma történetbemutatása között.
Ismétlődés és hiány	A szóismétlés ritmikai és jelentéstani szerepe. A vers kohéziója és a mondattani párhuzamosság fajtái. Az ismétlődés és a hiány szerepe a vers hatásában. Ismétlődés és hiány az epikában és a drámában: ismétlődő kulcsszavak, motívumok, helyzetek, jelenetek. A ballada példája. A hiány és a kulturális előismeret vagy kód szükségessége az értelmezésben.
Az irodalom nagy kódjai 1. A görög-római antikvitás és a magyar irodalom	A mítosz és az irodalom kezdetei. Történetek a görög mitológiából. A homéroszi eposzok és hatásuk. Néhány antik költő egy-két verse (pl. Szapphó, Anakreón, Catullus, Horatius, Vergilius) és utóéletük példái a magyar lírában.
Az irodalom nagy kódjai 2. A Biblia és a magyar irodalom	A könyvek könyvének kultúrtörténeti jelentősége és felépítése. Néhány bibliai történet és közös utalásrendszerként való jelenlétük a magyar irodalom múltjában és jelenében.

Fogalmak

Fikció, az irodalmi kommunikáció konvenciói (a közvetlen valóságvonatkoztatás felfüggesztése, a többféle értelmezés lehetősége, a jelentés lezáratlansága), érték, értékrend, műfaji és tematikus konvenciók, líra, epika, dráma, mítosz, novella, történet (esemény) és szövegszerkezet viszonya, nézőpont és látókör (elbeszélői beszédhelyzet), előreutalás és késleltetés, in medias res, jelenetkeret, megszólító-megszólított viszony, versszerző elv, metaforizálódás, időszerkezet és logikai szerkezet, hiány, tragédia, katarzis, párhuzamos jelenetek, deus ex machina, komikum, irónia, szatíra, groteszk, eposz, eposzi kellékek, kardal, antik időmértékes strófászerkezetek: szapphói alkaioszi, strófa, anakreóni sor, testamentum, evangélium, példázat, zsoltár, gondolatrítmus.

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (4 vers, egy 15–20 soros próza vagy drámarészlet); idézetek alkalmazása a célnak és a szöveggörnyezetnek megfelelően szóban és írásban.

Szerzők és művek

Néhány történet az antik mitológiából és a Bibliából; néhány jellemző részlet az Iliászból vagy az Odüsszeiából; Szophoklész, Shakespeare, Molière egy-egy drámája; öt novella (legalább négy magyar szerzőtől), két regény (legalább az egyik magyar szerző műve), tizennégy-tizenöt vers döntően a 19. és 20. század magyar költészetéből; hat-nyolc antik és bibliai ihletésű, illetve antik műfaji mintát követő vagy parodizáló magyar irodalmi alkotás.

Megjegyzés a művek kiválasztásáról. A novellák és a regények kiválasztása során az életkori-befogadói szempontok, valamint a megjelölt fejlesztendő képességek és az ezekből adódó tevékenységek játsszák a meghatározó szerepet. A harmadik és az ötödik témakörben szereplő lírai költemények kiválasztásában és csoportosításában szintén a megismerendő, megfigyeltetendő poétikai-retorika (vagy akár műfajelméleti vagy verstani) sajátosságokat érdemes szem előtt tartani. Célszerű sokféle témájú, formájú és hangulatú költeménnyel dolgozni, de a közös formaképző elvek mentén érdemes ezeket kisebb, a közös jellegzetességek megfigyeltetésére alkalmasabb verscsoportokba rendezni.

10. évfolyam

Témakörök	Tartalmak
Az európai középkor irodalmának hatása a magyar irodalomra	Ókeresztény előzmények. A középkor világképe és műveltsége. Legendák. A középkor európai lírikusainak hatása a magyar irodalomra (pl. Vogelweide és Radnóti, Villon és József Attila). Babits Dante-fordításai és himnuszfordításai. Az Ómagyar Mária-siralom, a himnuszsköltészet.
Az európai és a magyar reneszánsz irodalmából	A reneszánsz és a humanizmus (irodalom és más művészetek). Janus Pannonius költészete. Balassi Bálint költészete (reneszánsz és reformáció, ciklusszerkezet, jellemző témák, a trubadúrok és Petrarca hatása, imitáció és eredetiség, életrajz és inventio poetica). A magyar reformáció irodalmából.
A barokk művészet kora	A barokk művészet eszmei háttere; képzőművészet és zene. Pázmány Péter és Zrínyi Miklós. A Szigeti veszedelem mint barokk eposz. Mikes Kelemen levelei.
A felvilágosodás korának irodalmából	Európai előzmények a felvilágosodás gondolatvilágából (ismertető és részletek). Írók, költők, irányzatok a magyar felvilágosodás korában (Bessenyei, Batsányi, Kármán, Kazinczy). Csokonai Vitéz Mihály költészete: Csokonai stíluszintézise, verstípusai. Óda, elégia és episztola Berzsenyi Dániel költészetében. Katona József: Bánk bán.
A romantika irodalmából	A romantikus korstílus (képzőművészet, zene). Szemelvények az európai romantika (és realizmus) irodalmából: két-három vers, két (verses vagy próza) epikai alkotás (pl. Hoffmann, Kleist, Puskin, Balzac, Stendhal vagy Dickens). Politika és irodalmi élet a reformkorban. Kölcsey Ferenc költészete és értekező prózája. Vörösmarty Mihály (a verses epikától a Csongor és Tündéig, ódák és epigrammák, kései költészete). Petőfi Sándor (a korábban tanultak rendszerező ismétlése és kiegészítése, Az apostol). Jókai Mór (a korábban tanultak rendszerező ismétlése és egy újabb regény, pl. Az arany ember).

Fogalmak

Reneszánsz, barokk, rokokó, klasszicizmus, felvilágosodás, racionalizmus, empirizmus, szentimentalizmus, népiesség, romantika, realizmus, vallomás, legenda, trubadúrköltészet, Balassi-strófa, tercina, szonett, versciklus, aszklepiadészi strófa, akrosztikon, figura etimologica, leíró-elmélkedő költemény, tájleíró költemény, látomás, elégia, elégiko-óda, idő- és értékszembesítő költemény, episztola, rapszódia, röpirat, értekezés, utópia, utaztató regény, tézisregény, levélregény, verses regény, nevelődési regény, drámai költemény.

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (3 vers, egy 15–20 soros próza- vagy drámarészlet), az idézetek célnak és a szöveggörnyezetnek megfelelő alkalmazása szóban és írásban.

Szerzők és művek

Janus Pannonius egy műve; Balassi Bálint: Egy katonaének és további két vers; Zrínyi Miklós Szigeti veszedelem című művének egy-két részlete; Katona József: Bánk bán; Berzseny Dániel: A közelítő tél és további két vers; Csokonai Vitéz Mihály legalább három műve; Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde, A vén cigány és további három vers; Petőfi Sándor: Az apostol és még öt lírai vers, például Befordultam a konyhára, A négyökrös szekér, Egy gondolat bánt engemet, A puszta, télen, Minek nevezzetek?, Pacsirtaszót hallok megint; Jókai Mór egy regénye; egy-két epikai mű vagy műrészlet a 19. századi első felének világirodalmából: Balzac, Stendhal, Puskin vagy mások műveiből.

11. évfolyam

Témakörök	Tartalmak
Arany János	Jellemző műfajok, korszakok Arany János életművében, a korábban tanultak rendszerező ismétlése újabb teljes művek (6–8 vers) és részletek feldolgozásával.
Madách Imre	Az ember tragédiája – műelemzés és értelmezés. Kitekintés az emberiségköltemény műfajára, főképp Goethe Faustjára és/vagy (a Falanszter szín kapcsán) a negatív utópia műfajára (pl. Swift, Orwell).
A 19. század második felének világirodalmából (epika és líra)	Legalább két elbeszélő mű (az egyik lehet regényrészlet is), pl. Gogol, Tolsztoj, Dosztojevszkij vagy Flaubert munkásságából. Ízelítő a félszázad lírájából (választhatóan pl. Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, Whitman vagy Rilke költészetéből) – összesen három-négy vers.
Fejezetek a magyar széppróza történetéből	Eötvös és Kemény fejlődéstörténeti helye. Portrék: Mikszáth Kálmán (legalább egy regény és két novella); Krúdy Gyula (legalább két novella); Móricz Zsigmond (legalább egy regény és két novella).
Ady Endre	A Nyugat és előfutárai (pl. Vajda János, Bródy Sándor). Jellemző témák, korszakok és verstípusok Ady életművében (legalább nyolc mű), néhány alapismeret a kötet- és cikluskompozíciókról; ízelítő a költő publicisztikájából.
Fejezetek a dráma történetéből	Például az analitikus dráma (Oidipusz király, Vadkacsa, Az ügynök halála) vagy a várakozás drámái (Három nővér, Az éjjeli menedékhely, Godot-ra várva).
A magyar századelő irodalmából	Juhász Gyula, Tóth Árpád portréja. Ízelítő más kortársak műveiből (választhatóan pl. Csáth Géza, Karinthy Frigyes, Molnár Ferenc).
Kassák Lajos, Füst Milán és az európai avantgárd	Apollinaire, Majakovszkij és/vagy egy német expresszionista egy-egy verse; Kassák és Füst legalább egy-egy verse; a legfontosabb irányzatok (expresszionizmus, futurizmus, dada, szürrealizmus) néhány jellemzője.

Fogalmak

Pozitívizmus, naturalizmus, impresszionizmus, szimbolizmus, szecesszió, avantgárd, futurizmus, expresszionizmus, szürrealizmus, aktivizmus; hangulatlíra, szerepvers, önmegszólító verstípus, képvers; fejlődésregény, karrier-regény, regényciklus, novellaciklus; drámai költemény, analitikus dráma, drámaiatlan dráma, tragikomédia; esszé, karcolat; paródia, látvány, látomás, parafrázis; kevert ritmusú vers, szabad vers.

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (három vers a tanultakból, egy 15–20 soros epikai vagy drámarészlet); az idézetek célnak és szöveggörnyezetnek megfelelő alkalmazása szóban és írásban.

12. évfolyam

Témakörök	Tartalmak
Babits Mihály	Jellemző témák, verstípusok, korszakok az életműből (legalább hat mű), egy tanulmány (esszé) vagy néhány esszérészlet.
Kosztolányi Dezső	Jellemző műfajok és témák az életműből (öt vers, legalább két novella, egy regény és egy esszé vagy néhány esszérészlet).
A 20. század világirodalmából (epika és líra)	Két epikai mű a 20. század világirodalmának egy-két jelentős szerzőjétől (pl. Proust, Kafka, Thomas Mann, Babel, Bulgakov, Hemingway, Camus, Garcia Marquez, Borges vagy Hrabal műveiből). Ízelítő a század lírájából, pl. Garcia Lorca, Eliot, Paszternak, Kavafisz vagy Benn költészetéből (összesen két-három vers).
József Attila	Jellemző témák és korszakok az életműben, legalább nyolc-tíz mű tematikai változatosságban.
Portrék a 20. századi magyar irodalomból	Szabó Lőrinc, Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Márai Sándor, Pilinszky János két-három műve, Ottlik Géza egy regénye vagy részlete vagy egy kisprózája. A választott művek elhelyezése, feldolgozása az életmű és a kortársi, illetve jelenkori recepció értelmező keretében.
Látásmódok a 20. századi magyar irodalomban	Németh László egy műve vagy műrészlete; Örkény István két-három műve, köztük egypercesek és egy dráma vagy drámarészlet; Illyés Gyula egy prózája vagy prózarészlete, egy-két verse; Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Szilágyi Domokos egy-egy verse. A választott művek elhelyezése, feldolgozása az életmű és a kortársi, illetve jelenkori recepció értelmező keretében, a világlátás és a kifejezőmód sajátosságainak bemutatásával.
Fejezetek a modern dráma történetéből	Pl. Az analitikus dráma (Oidipusz király, Vadkacsa, Az ügynök halála) vagy a várakozás drámái (Három nővér, Az éjjeli menedékhely, Godot-ra várva). Vagy pl. Brecht, Beckett vagy Dürrenmatt egy-egy műve.
Kortárs magyar irodalom	Művek, műrészletek a kortárs (1980 utáni) hazai és határon túli magyar irodalomból, legalább három szerzőtől. (Két-három vers, egy esszé vagy más prózarészlet.) Legalább egy regény vagy regényrészlet a 20. század második felének magyar irodalmából.
Az irodalom határterületei	Az irodalom létmódja filmen, televízióban, dalszövegben, a virtuális valóságban. Tömegkultúra és elitkultúra viszonyai, jellemzői a 20. századi művészetekben, irodalomban.
Regionális kultúra	A régió, település kulturális, irodalmi hagyományaira, jellegzetességeire vonatkozó ismeretek összefoglalása, összegzése.

Fogalmak

Egzisztencializmus, posztmodern, tömegkultúra, virtualitás; ekloga, idill, bukolika, tárgyias költészet, négysoros, egysoros, hosszú vers; szonettciklus; esszérégeny; abszurd dráma, epikus dráma és színház; szociográfia; utópia, ellenutópia, napló; komplex kép, síkváltás, archetípus, toposz, mítosz, parabola, abszurd; szubjektív idő, objektív idő.

Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése (legalább 3 vers és egy 15–20 soros epikai vagy drámarészlet), az idézetek célnak és szövegkörnyezetnek megfelelő alkalmazása.

Szerzők és művek

József Attila: Óda és további hat-nyolc mű, legalább egy vers választhatóan: Külvárosi éj, A város peremén, Téli éjszaka, Karóval jöttél..., Tudod, hogy nincs bocsánat, Bukj föl az árból, Talán eltűnök hirtelen..., Íme, hát megleltem hazámat című versek közül; Szabó Lőrinc, Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Márai Sándor, Pilinszky János két-három műve, Ottlik Géza egy regénye vagy részlete vagy egy kisprózája; Németh László egy műve vagy műrészlete; Örkény István két-három műve, köztük egypercesek és egy dráma vagy drámarészlet; Illyés Gyula egy prózája vagy prózarészlete, egy-két verse; Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Szilágyi Domokos egy-egy verse.

Legalább két szerző egy-egy műve, műrészlete a 20. századi világirodalomból. (Pl. Franz Kafka néhány novellája vagy regényrészlete; Thomas Mann egy-két novellája vagy regényrészlete, Hemingway novellája vagy regényrészlete, Garcia Lorca néhány lírai alkotása vagy drámája vagy drámarészlete, Brecht egy színműve vagy részlete, Bulgakov egy műve vagy részlete, pl. Mester és Margarita; művek, műrészletek és legalább egy dráma vagy drámarészlet, átdolgozás, pl. Camus, Garcia Marquez, Golding, Hesse, Orwell, Szolzsenyicin, Dürrenmatt, Beckett, Hrabal műveiből.)

Művek, műrészletek a kortárs (1980 utáni) hazai és határon túli magyar irodalomból, legalább három szerzőtől (két-három vers, egy esszé vagy más prózarészlet).

Legalább két alkotás az irodalom határterületeihez tartozó, írott, filmes, audiovizuális, hangzó, digitális megjelenítésű műfajok közül (pl. útirajz, detektívtörténet, ellenutópia, kalandregény, és –film, televíziós sorozat, rádiójáték, akciófilm, képregény, sci-fi, humoros és erotikus alkotások, dal és dalszöveg, szonon, vicc, reklámvers, parafrázis, fantasy, szerepjáték stb.).

Legalább egy mű az irodalom megjelenésének bemutatására más közegekben (pl. filmen, rajzfilmen, televízióban, képregényben, hangzó közegben – pl. versmondás, hangoskönyv, rádiójáték, dal, megzenésített vers, daljáték –, digitális közegben – pl. internetes költészet, digitális, multimédiás kiadás, animáció). Legalább egy irodalmi átirat, adaptáció a posztmodern, kortárs magas művészeti és/vagy szórakoztató művek közül.

Szemponatok a tanulók teljesítményének értékeléséhez

Az értékelés célja a tanuló előrehaladásának, illetve a tanári közvetítés módjainak (a tanítás eredményességének) vizsgálata.

A továbbhaladás feltételei című fejezet felsorolja azokat a kiemelt képességeket, amelyekben a diákoknak fejlődést kell elérniük.

A fejlesztendő képességek rendszerezve a következők:

- Megjegyzés, reprodukció: tények, elemi információk megjegyzése, megértése, fogalmak felismerése, megnevezése és használata, a szaknyelv alkalmazása, a különböző műfajú és rendeltetésű szövegek sajátosságainak felismerése, értelmezése, szabályok ismerete és reprodukálása.
- Egyszerűbb és bonyolultabb összefüggések megértése, különféle szövegek megalkotása, átírása sokféle műfajban, a nyelvhelyességi és helyesírási biztonság fejlesztése, átkódolás, transzformációs képességek (kép-szöveg, szöveg- szöveg, egyszerűbb ábra – szöveg, szöveg-mozgás, mimika, testbeszéd, élőbeszéd).
- Ismeretek és képességek önálló alkalmazása ismert vagy új szituációban, szóbeli (egyéni és társas) és írásbeli kommunikációs képességek továbbfejlesztése, lényegkiemelő képesség fejlesztése, valamely téma önálló feldolgozása a felkészüléstől az előadásig.
- Önálló véleményalkotás, értékelés jelenségekről, személyekről, problémákról, erkölcsi dilemmákról és konfliktusokról, aktivitás, a társakkal való együttműködés képessége (kooperáció), az önálló ítéletalkotás képességének megléte, a felelősségvállalás attitűdjének kialakítása, magasabb rendű műveletek – analízis, szintézis (a problémamegoldó, a logikus gondolkodás, az ismeretek integrációjának színvonala).

- A tanulók saját munkáinak esztétikai színvonala.
- Nyelvi kreativitás és az alternatívák önálló megrajzolása képességének szóbeli, írásbeli értékelése.

A tanárnak a tanulók évközi munkáját folyamatosan figyelemmel kell kísérnie. A tanulók teljesítményének osztályzattal történő értékelése a tanulói ismeretek, tevékenységek, szóbeli és írásbeli értékelése alapján történhet:

- Kiselőadás, írásbeli vagy szóbeli beszámoló (olvasónapló, műsorrészlet) egy-egy témakörben a megadott szempontok, vagy önálló gyűjtés alapján, ennek értékelése.
- Szituációs játékok (történetek, jelenetek, improvizációk) eljátszása, vitaszituációkban való részvétel, művek, műrészletek (memoriterek) előadása, ennek írásbeli, szóbeli értékelése.
- Folyamatos számonkérés szóban, írásban és önálló feladatok alapján a tanítási órákon ellenőrzés céljából.
- Évközi dolgozatok megírása meghatározott szempontok alapján (például az olvasott művek többféle értelmezési kontextusban való elhelyezésének képessége) minősítés céljából.
- Tematikus, témazáró feladatsorok, amelyek átfogó ismeretekre és képességekre irányulnak, a minősítés és a tanári folyamat kontrollja céljából.
- Projektmunkában való részvétel (egyéni vagy csoportos) szóbeli, írásbeli értékelése.
- Belső és külső vizsgák, amelyek a művelődési anyag súlyponti szempontjait és követelményrendszerét mérik, az ellenőrzés, a minősítés és a tanítási kontroll céljából.